PETER MARSHALL

BİR ANARŞİST OLARAK WILLIAM BLAKE

ALTIKIRKBEŞ

ALTIKIRKBEŞ YAYIN 51
William Blake Dizisi : 3
Peter Marshall – William Blake, Visionary Anarchist
Türkçesi: Rahmi G. Öğdül
1. baskı: Ekim 1997

Yayın Yönetmenleri
Kaan Çaydamlı / Çetin Şan

Kapak Tasarımı
Mehmet Ulusel

Dizgi
Altıkırkyedi

Düzelti
D. Üzgün

Baskı
Umut Matbaacılık
(0-212) 637 09 34 - 637 04 11

Bu çevirinin yayın haklarını sahiplendik. Makul boyutlardaki tanıtım alıntıları dışında izinsiz çoğaltılması ahlâk kurallarına ve yasalara göre suç sayılmaktadır. Böyle bir eyleme kalkışmak istediğinizde önce bize ya da –W.B.'ye soramayacağınıza göre– R.G.Ö.'e sorarsanız uygar dünya adına seviniriz.

P.S.: Tüm fotokopi fanzinler, yukardaki açıklamadan bağımsızdırlar. Onlar istedikleri ALTIKIRKBEŞ kitabını veya metnini çoğaltabilir, bozup yeniden yaratabilirler. Okurlarımızı yasal dergileri değil "fotokopi fanzinleri" izlemeye çağırıyoruz. Onlar sizi uçurumdan aşağı itecek güce sahiptirler ve uçmayı öğrenmenin zamanı geldi.
Yaşasın FOTOKOPİ, Yaşasın KAOS.

ALTIKIRKBEŞ YAYIN
bir Kaybedenler Klübü tribidir.
Yazışma Adresi: P.K. 114 Acıbadem, İstanbul
Konuşma Adresi:(0-212) 244 02 85

Altıkırkbeş Yayın Şekerspor'a 1997-98 Yılı 1997-98 Yılı T.F.F. Türkiye Birinci Futbol Ligi'nde Başarılar Diler

William Blake (28 Kasım 1757, Londra – 12 Ağustos 1827, Londra)
İngiliz şair, ressam, oymabaskı ustası ve mistik.

Orta halli bir esnaf ailesinin beş çocuğunun ikincisiydi. Babası çorapçıydı ve okula gitmedi. Öğretmeni annesiydi ve o da okuma yazma bilmeyen karısı Catherine'in eğitimini –cenneti canlandırmak için bahçede çıplak bir biçimde *Paradise Lost*'u –ki tarafımızdan çoğaltılacaktır– okutabilecek kadar– üstlenecekti.

On yaşında çizim okuluna gönderildi ve on dördünde James Basire adlı bir oymabaskı ustasının yanına çırak verildi. 1779'da Kraliyet Akademisi'ne girdi ama ortamdan hoşlanmadı. Dinsel görüşlerinde kiliseye bağlı olmayan bazı aydınlarla birlikte Swedenborg tarikatına girdi. 1780'de Newgate Hapisanesi'ni yakarak otoriteye karşı olan nefreti gösteren asilerin arasındaydı. Kiliseye olduğu kadar devlete de karşıydı.

1784'te babasının ölümü üzerine çocukluğunu geçirdiği evin bitişiğindeki eve taşındı ve bir basımevi açtı. Kardeşi Robert'ı da yanına aldı. 1787'de ölen Robert'ı sık sık düşlerinde görecekti.

Aklının görsel yanı hep ağır basmıştı ve tasarladıklarını canlandırabilme yeteneğine sahipti. Blake, imgeleri, sanki kafasının içinde değil, gözünün önündeymişçesine çok canlı bir biçimde aktarırdı. Şiirleri, elle tutulabilecek kadar canlı imgelerle doludur. Şiirlerini, yaptığı süslemelerle birlikte kendi bulduğu bir teknikle küçük bakır levhalar üzerine kazıyarak bastı ve elle boyadı. 20. yüzyıl edebiyatı üzerine muhteşem bir etkisi olan *Masumiyet Şarkıları* ve *Songs of Experience*, dönemi için çok önemli yapıtlar olmasına rağmen hiçbir yankı uyandırmadı. Ölümünden 50 yıl sonraya değin bu iki kitabı hiç bilinmiyordu.

Keskin gözlemleri olan, dürüst, dil ve çizim alanındaki büyük yeteneğini doğallıkla kabullenen olağanüstü bir kişiydi. Safra taşları yüzünden sağlığı kötüleşti. 70 yaşında Strand yakınlarında bir odada öldüğünde hâlâ kitaplarını renklendiriyordu ve isimsiz bir mezara gömüldü. R.I.P.

Eserleri: *Poetical Sketches by W. B.* (1783), *Masumiyet Şarkıları* (1789), *The French Revolution* (1791, basılamadı sadece bir prova kopyası var), *Songs of Experience* (1794), *The Poetical Works of W. B.* (1893, 3 cilt, der. E.J. Ellis ve W.B.Yeats; aynı isimde ikinci bir derleme, 1913, J. Sampson), *The Complete Writings of W.B.* (1957, der. Geoffrey Keynes), *The Letters of W.B.* (1968, der. Geoffrey Keynes)

Tıpkıbasımları: *The Note-Book of W.B. - Called The Rosetti Manuscript* (1935, der. Geoffrey Keynes), *Blake's Illustrations to The Divine Comedy* (1953, der. Albert S. Roe), *Blake's Job: W.B.'s Illustrations of The Book of Job* (1966, der. S.F. Damon)

kişisel toplantı notları . . .

I. /

"... şu anda üşümeyi çok isterdim..."
telefonda dinlenilenlerden – kişisel deneyim

Geçenlerde, yüzyılın son ay tutulması olduğuna dair aldığım akşam bilgisinin karanlığında, ocakbaşı denilen noktadan eve doğru ilerlerken, bakışlarımı aya yöneltmek aklıma hiç gelmedi. Zaten o anki amacım gitmek, bir başka deyişle gelmekti. Geldiğim yerde nesneler ay ile ilgilenmeme konumundaydılar ve bu huzursuzluğu bozmaya hakkım yoktu. Yok olan sadece hak değildi, başka şeyler de vardı. Örneğin, telefon sesi veya bir bekleyiş hali yoktu. Var olanları saymamak yer yokluğu açısından daha iyi. Yağmur darbeleri ve tozla kirlenmiş büyük beyaz camı iterek standart görüntülerime doğru ilerledim. Aslında yıllardır aynı : Büyük bir boşluk, söndürülmüş bir sokak lambasının altında görülemeyenler ve ritimsiz aralıklarla tren sesleri. Sadece gezgin rolünü üstlenmiş tanımadığım oyuncular girip çıkıyor. Yıllardır sürdürdüğüm tüm deneylere rağmen, gece boyunca uzayıp giden bu sekansın sonunu asla göremediğim gibi, herhangi bir Andy Warhol filmi de izlememiştim. Tüm bunlar vardı. Yok olanları hatırlayamayacağım bir an geldiğinde ise ilerleyip uzandım.

Ç.
balkonda / ayakta/dayanarak

II. /

Bir gün balkonda, ağzınızda külü uzamış bir sigara, ayakta, korkuluğa dayanmış uzayan tren yoluna bakmakta, tanımsız görüntülerin ve cepsiz boxer'ınızın belirsizce esmekte olan gece rüzgârıyla titreştiğini fark etmemişseniz geceyle ilgili pek fazla umudunuz kalmamış demektir.

Eğer geceyle ilgili umudunuz bittiyse önünüzde yalnızca iki seçenek vardır. Önünüzdeki Haydari'yi iç rahatlığıyla yemek ya da gecenin uzayan karanlığında, gittikçe koyulaşan sessizliğe, hafifçe ürperten serinliğe ve geçmişe, tıpkı boyutsuz olan diğer şeyler gibi geçmişe...

Her Çelik Bilek okurunun gayet iyi bildiği gibi "çıkmayan candan umut kesilmez".

K.
karanlık ve yağmur adına

peter marshall

●

bir anarşist olarak william blake

türkçesi: rahmi g. öğdül

ALTIKIRKBEŞ YAYIN
istanbul, 1997

içindekiler

9 • çevirenin sözü
13 • giriş
17 • yaşamı
25 • gelenek
29 • felsefe
33 • doğa
37 • insan doğası
47 • politika
51 • devlet
57 • kilise
61 • aklın sahte kelepçeleri
67 • mevcut toplum
73 • özgür toplum

çevirenin sözü

Peygamber, şair, ressam, gravürcü ve anlatılanlara bakılırsa kendi şiirlerini besteleyen eşsiz bir kişilik. Blake'in büyüklüğünü etkinlikte bulunduğu tek tek sanat dallarında değil, onun bütünsel kişiliğinde aramak gerek. Modern toplumun şafağında Blake, teknokrasi, doğanın yenilgiye uğratılışı, kutsal olanın yitirilişi ve bütünün birbirinden kopuk parçalara ayrılışı ile ortaya çıkan, insan ile insan, insan ile doğa arasında korkunç uçurumlar yaratan tinsizleştirme (*desprituation*) sürecine bir karşı duruştur. Max Weber'in "*dünyanın büyüsünü yitirmesi*" dediği, modern toplumun koşullarına teslim etme projesine bütün yaşamıyla bir direnme ve özgürleşmedir.

Blake, tinsel olanın kazanımlarıyla, yaşadığı toplumun dayattığı gerçeklikten bir kopuşu yaşamış ve özgür topluma doğru toplumsal dönüşümü öngören vizyonlar görmüştür. Özgür bir toplumun kurulmasının mevcut toplumu reformlarla, ya da şiddete dayalı bir devrimle dönüştürerek gerçekleşemeyeceğini, böylesi bir toplumun kişisel düzeyde ortaya çıkacak bir devrimle oluşacağına inanır. Her kişi kendisine ait imgelem gücünün yeniden doğuşuna tanıklık ettiği zaman, algı kapılarını temizleyip her şeyin sonsuz ve kutsal olarak görünmesini sağladığı zaman, toplum gerçek-

ten değişmiş olacaktır. Sezgi, imgelem ve duyu yetilerini günümüzde salt araçsal konuma indirgenmiş akla yeniden kazandırmak için, kişinin düşünme ve algılama tarzında kökten bir değişim gereklidir.

Ressamlığının ve şairliğinin yanı sıra meslekten bir gravürcü olduğu için, renkli resimlerle bezeli "baskı" adını verdiği özgün bir teknikle kendi yapıtlarının yayımcısı olmuştu. Resimli kitaplarından bir sayfa üretmek için, Blake, sözcükler ve desenlerini bir tasarım içinde bir araya getiriyor, bu tasarımı bir levhaya işliyor ve bu levhadan aldığı baskıları kendisi boyuyordu. Ayrı ayrı baskılar sırasında oluşan mürekkep ve boyama farklılıkları sonuçta bir kitabın kopyalarının birbirlerinden farklı olmasına yol açıyordu.

Kullandığı teknik açısından böylesine özgün bir sanatçı olmasının yanı sıra Blake, kısmen egemen ideolojinin kovuşturmasından kaçınmak, kısmen de bir anlatım aracı olarak dilin sınırlarını zorlamak için kendine özgü bir dil geliştirmesi bakımından da benzersizdir. Bu dil içerisindeki kavramların gündelik dilin çok dışına düştüğünü görüyoruz. *Emanation ve Spectre* sözcüklerini bu nedenle oldukları gibi bıraktım. *Emanation* için taşma, ışıma, yayılma, fışkırma, türüm, sudür; *Spectre* içinse vehim, evham karşılıklarını kullanabilirim. Ancak Blake'in bu sözcüklere yüklediği anlam, belki bunları da içermesine karşın onlardan çok daha fazlasını ifade etmektedir. Kitabın yazarı metnin çeşitli yerlerinde bu kavramlara açıklık getirmektedir. Ancak *Emanation* kavramı üzerinde kısaca durmak istiyorum.

Blake'in pek çok yapıtında, o dönem Thomas Taylor'ın açıklamalı çevirisini yaptığı Plotinos'un *Güzellik Üzerine* adlı

yapıtının etkisi görülmektedir. Plotinosçu felsefenin (Yeni-Platonculuk) Blake'in ana izleğini oluşturduğu söylenebilir. Bu felsefe içerisinde "*emanatio*" kavramı, Tanrı ile doğa arasında kopuk ontolojik bağlantının kurulmasını sağlamaktadır. Platon'da idealar ile doğa arasında eksik olan bu bağlantı Plotinos'ta kesintisiz bir "*emanatio*" süreci olarak tasarlanır. Bir (*Hen*)'in taşması (*emanatio*) sonucu Us (*Nous*), Us'un Bir'i seyre dalıp (*Theoria*) kendini tamamlamasından sonra taşmasıyla Ruh (*Psyke*), onun taşmasıyla da Doğa ve ilk nedenden sonra zorunlu olarak bir son öğenin bulunması yüzünden de madde (*Hyle*) oluşmuştur. Bir'den çokluğa doğru bu açılışın veya inişin (sudür) karşılığında çokluktan Bir'e doğru yükseliş (uruç), yani Tanrı'ya ulaşma da bu anlayış içinde olasıdır. Kaynağa doğru yapılan bu yolculuk içe dalışla; öze, yani her bireyde bulunan tanrısal olana yönelişle başlar. Bu içe dönüş ile bilinç ötesi bir duruma geçilir ve esrime sonunda Bir ile birleşilir.

Blake'in simgeler ormanında okuyucunun yolunu şaşırmaması için yazar bir pusula sunuyor. Bu pusula ile, ilk kez Türkçe'de yayınlanacak olan Blake yapıtlarına okuyucunun donanımlı yaklaşacağını umuyorum. Alışık olmadığımız bir coğrafyanın üzerinde bulunduğumuzu unutmayın lütfen!

Rahmi G. Öğdül
19 Haziran 1995

giriş

"Deli" denilmiştir bana: "Budala" diye çağırırlar beni,
Merak ediyorum kimi kıskanırlar, Seni mi yoksa Beni mi ?

William Blake neredeyse herkes için her şey olmuştur. Kendi zamanında ihmal edilmiş, ölümünden sonra ise farklı akımlara temel olmuştur. Blake'in deli, sıra dışı, gizemci, peygamber, proto-Marxist olduğunu biliyoruz. Çiçek Gücü Kuşağı'nın aşırı incelmiş ve 'psychodelic' gurularının soylu vahşisi olmuştur. Bazıları onu felsefi idealist, bazıları ise tarihsel materyalist olarak görürler. Eleştirmenler ise kabaca iki düşman kampa ayrılmışlardır: öncelikle dinsel ve psikolojik sezgilerine hayranlık duyan, onun gizemci felsefesiyle ilgilenenler ve onun toplumsal köklerini ve politik bağlantılarını vurgulayanlar. Onun yapıtının kesin doğası üzerine hâlâ tam bir görüş birliği sağlanamıştır.

Ancak Blake'in toplumsal ve gizemci yönleri birbirlerini dışlamaz. Çocukken ağaç üzerindeki melekleri görmüş ve 'Göklerden gelen Haberciler'in seslerini işitmiş olmasına rağmen ayakları sıkıca yere basar. Yeryüzünü ölü bir madde değil de, örgütlü ruh olarak düşünmüş olması bir şey değiştirmez. Gerçekte Blake'in çekiciliği bugün bizim ekolojik dediğimiz toplumsal ile ruhsal olanı birleştirme gerçeğinde yatar. Blake Ortaçağın gnostik mezheplerini hatırla-

yan, modern anarşizmi ve sosyal ekolojiyi önceden gören devrimci bir anarşisttir. William Goldwin ile birlikte İngiliz anarşizminin kurucu önderlerinden biridir.[1]

Yaşlandıkça düşücesinin daha derinleşmesine ve gelişmesine rağmen, Blake'in toplumsal ve ruhsal ilgilerinde bir süreklilik vardır. Fransız Devrimi'nin başarısızlığından sonra var olan radikalizmini terk etmez ve kehanetimsi yazılarının sarp ve puslu ıssızlığına sığınmaz.[2] Yaşamı boyunca ruhsal ve toplumsal özgürlüğü araştırmış; Devlet ve Kral, Kilise ve Tanrı, Ruhban ve Mammon [3], biçimlerindeki bütün otoritelere baş kaldırmıştır. Kan akıtılmaya başlandığı zaman Fransız Devrimi sırasında giydiği *bonnet rouge*'u çıkarıp atabilmiş, ancak ilk kez Amerikan bağımsızlık savaşının esinlemiş olduğu özgür toplum düşüne sıkıca sarılmıştır. Son günlerine dek bir "Özgürlük Çocuğu" olarak kalmıştır.

Şair olarak Swinburne'ün gözlemi: "*Blake sanata hizmet etmeyi ve özgürlüğü sevmeyi insanın yaşamına ve çabasına değer iki şey (Eğer gerçekte ikisi aynı şey değilse) olarak görüyordu.*" [4]

notlar:

1- J. Bronowski, "anarşizmin Blake'in kehanetimsi kitaplarında egemen olduğunu" söylemektedir. (*William Blake and the Age of Revolution* (Londra: Routledge & Kegan Paul, 1972; sayfa 68) Fakat bu anarşizmden tutarlı bir toplumsal felsefeden daha çok içsel bir ayaklanma biçimi olarak söz etmektedir. G.R. Sabri-Tabrizi *The Heaven and*

Hell of William Blake (Londra: Lawrence & Wishart, 1973) adlı kitabında Blake'in bir tarihsel materyalist olduğunda ısrar ederken, Marxist eleştirmen Edward Larrissy Blake'in yapıtlarının 'özgürlükçü' doğasını vurgular *William Blake* (Oxford: Blackwell, 1985; sayfa 111). Bütün otorite biçimlerini reddetmesi anlamında Blake'in bir anarşist olduğu sonucuna vardıktan sonra *Bulletin of Anarchist Research*'de (No. 11, Ağustos 1987, sayfa 3) Peter Cadogan'ın "William Blake'in İngiliz anarşizminin gerçek kurucusu" olduğu iddiasıyla karşılaştım.

2 – Blake'in sözde yürek değişimi için bkz. Kathleen Raine, *William Blake*; Londra: Thames & Hudson, 1970, s. 53.

3 – Mammon: İhtiras ya da nüfuzun kendisinde kişileştirildiği kötü ilah. Burada o dönemin Avrupa'sında Hıristiyan ruhban sınıfının insanların ruhları ve bedenleri üzerindeki söz hakkından bahsediliyor. ç.n.

4 – Algernon Charles Swinburne, *William Blake; A Critical Essay* (Londra: Chatto & Windus, 1906, s. 332).

yaşamı

William Blake 28 Kasım 1757'de dört kardeşin üçüncüsü olarak dünyaya geldi. İngiltere'nin sanayi, politik ve kültürel yaşamında kökten değişikliklerin gerçekleştiği bir devrim çağında yaşadı. Doğumu Yedi Yıl Savaşları'nın başlangıcında olmuştu ve erginliğinin önemli bir bölümünde İngiltere, Fransa ile savaş halindeydi. Çorap satıcısı olan babası ne zengin ne de fakirdi. Hoşgörülü ailesi Golden Square dışındaki Broad Street'te yaşadı. Çocukluğunda Blake başkenti çevreleyen yeşil ve güzel tarlalarda dolaştı, Thames nehrinde yüzdü. Yaklaşık sekiz yaşından itibaren 'düşsel görüntüler' (vizyonlar) görmeye başladı, şafakta harmancılar arasında ve Dulwich'te bir ağaç üzerinde melekler gördü. Blake bu yıllarda çalışma hayatına ve yoksulluğa doğrudan tanık oldu. Bu tanıklıklar masumiyet ve özgürlük kavramlarını oluşturmasında etkili oldular.

On yaşında okulu terk etti ve resim eğitimine başladı. Dört yıl sonra James Basire'nin yanında gravürcü çırağı olmuştu. Yirmi yaşına kadar bu sanatı öğrendi. Yirmi iki yaşında Kraliyet Akademisi'nde öğrenci oldu. Burada akademinin başkanı Sir Joshua Reynolds ve onun Yüksek Sanat kavramına karşı güçlü bir nefret duymaya başladı. Özellikle Reynolds'un himaye ve 'kraliyet himayesindeki liberallik'

savunusuna karşı çıktı. Reynolds'un *Discourse*'unun kenarına Blake daha sonra şöyle yazar: *"Liberallik! Liberallik istemiyoruz. Hakça Ücret ve Orantılı Değer ve Sanat için genel talep istiyoruz"* Yaşamını bir ressam olarak değil, bir oymacı olarak kazanmak üzere Kraliyet Akademisi'ni terk etti. Büyük ölçüde kendi kendini yetiştirdi, resmi eğitiminin ve sanat öğreniminin olmaması ona güçlük çıkarmadı. Gerçekte bu durumun zamanının göze çarpan yaratıcı ressamı ve İngiltere'nin yetiştirdiği en özgün şairlerden biri olmasına katkısı bulunmuş olabilir.

Londra'da götürü iş yapan bir gravürcü olarak çalışırken, Blake giderek kendini oluşturmaya başladı. 1782'de Catherine Sophia Boucher ile evlendi. Bir Battersea bostancısının okuma-yazma bilmeyen kızı olan Catherine *"değerli mücevherlerin çok renkli alevi gibi"* zeki ve duyarlı bir kadına dönüştü. Blake'in işine yardım etti, zor zamanlarında yakın bir yoldaş oldu ve onun sıra dışı yaşama biçimine hoşgörüyle yaklaştı. *"Bay Blake'e çok az eşlik ederim; o her zaman Cennettedir"*.[1] Çocukları olmadı, fakat bu durum Blake'in çocuklara kötü muamele edilmesi karşısında bir ebeveynin kaygılarını duymasına engel oluşturmadı. Bir vesileyle ayağına kütük bağlı bir sirk çocuğu gördüğünde, kanı beynine sıçradı ve sinirli bir şekilde çocuğun serbest bırakılması için ısrar etti.

Babasının ölümü üzerine, 1784'de kardeşi Robert ile bir basımevi açtılar. Aynı zamanda radikal yayıncı Joseph Johnson için iş yapmaya başladı. Onun evinde aralarında bilim adamı Joseph Priestley, felsefeci Richard Price, ressam Henri Fuseli, feminist Mary Wollstonecraft ve uluslararası dev-

rimci Tom Paine'nin bulunduğu zamanın önde gelen muhalif entelektüellerini ile karşılaştı. Ayrıca Thomas Stothard, John Flaxman ve James Barry gibi diğer ressamlarla tanıştı. Fakat özlem duyduğu tanınma ve güvenceyi elde edemedi. Yayınladığı ilk yapıtı *Poetical Sketches* (Şiirsel Taslaklar) (1783) hiçbir etki yaratmadı.

Blake kendisini geliştirmeye çalışırken politik gelişmeleri de yakından izledi. Tutkuyla Amerikan Devrimini destekledi. 1789'da Fransız Devrimi patlak verince Godwin ve Wordsworth'ün çılgın coşkusunu paylaştı. Fransız devrimcileriyle dayanışmasının bir göstergesi olarak kırmızı özgürlük kepi *bonnet rouge* giydi. Tom Paine'nin 1782 yılında yayınladığı *Rights of Man* adlı kitabının ikinci kısmının soruşturmaya uğradığını öğrendiğinde yazarın Fransa'ya kaçmasına yardım etti. Devrim Robespierre'in iktidara yükselişi ve onu izleyen terör ile birlikte otoriter bir evreye girdiği zaman kaygılanmaya başladı. 1794'de İngiltere devrimci Fransa'ya savaş ilan edince ümitsizliğe kapıldı.

Fransız Devrimi Blake'in yaşamında açık bir şekilde dönüm noktası olmuştur. Devrimi izleyen gerici dönemde Blake hükümetin radikalleri bastırmasına, "Ağız Tıkama" yasalarının sansürüne, kütüphaneleri yağmalayıp gözden düşmüş ressam ve şairlere çamur atmaya hazır Kilise ve Kral takımının öfkesine tanıklık etti. Blake radikal düşüncelerini alegorik süsler ile gizlemeye mecbur bırakıldı. Fakat asla imgelemin göksel dünyasına sığınmadı veya en geniş anlamıyla alındığında politikaya sırtını çevirmedi.

Blake 1790'da Lambeth'e taşındı. Yazevinin asmalı bahçesinde eşiyle birlikte çırılçıplak oturmayı severdi. Bir gün

Milton'un *Paradise Lost*'undan (Yitik Cennet) bazı bölümler aklma gelince Blake haykırdı; "*İçeri buyrun! Bilirsiniz ya bu sadece Adem ile Havva!*" [2] Doğru ya da değil, bu öykü kesinlikle Blake'in düşünceleriyle uyuşmaktadır; İlk günahı reddetti, çıplak vücudu övdü, fiziksel arzunun özgürce doyumunu savundu, Milton ve Catherine'i sevdi. "*Kadının çıplaklığı Tanrı'nın yapıtıdır*" diye yazdı. Ve Blake ona bakmaktan utanç duymadı.

Blake'in Lambeth'de kalışı yaşamının en başarılı ve yaratıcı dönemlerinden biri oldu. Fakat bu mutluluk mükemmel değildi. Belki kısmen yaratıcı enerji anlarını izleyen fiziksel yorgunluktan, kısmen de büyüyen gerici politik ortamda, kendi hayatından endişe duymasından dolayı Haziran 1793'te not defterine şöyle yazdı: "*Beş yıl sonra yaşamayacağımı söylüyorum ve eğer bir yıl yaşarsam, bu mucize olacak*". Durum daha da kötüleşti. Kırk yaşlarındayken tamamladığı kendi desenlerinden oluşan ve ilk büyük işi olan Young'ın *Night Thoughts* adlı kitabını 1797'nin ekonomik durgunluğunda yayınlandı. Bir seri görkemli renkli resime rağmen başarısız oldu. Artan başarısızlık duygusu ve kötüleşen politik durumla birlikte, mizacı gereği ruhsal çöküntü içine girmiş olduğu görülüyordu. 1800 Temmuzu'nda bir arkadaşına "*Melankolinin Derin çukuru*"ndan henüz çıkmaya başladığını itiraf etti: "*Gerçek bir neden olmaksızın melankoli, Tanrı sizleri ve bütün iyi insanları bu Hastalıktan sakınsın*".

Arkadaşlarının, özellikle de Thomas Butts'un desteklerine güvenmek zorunda kalmasına karşın Blake giderek kendi ayakları üzerinde durmak istiyordu. 1799'da olası bir müşterisine şöyle yazar: "*Giderek desen çizme üslubumun ken-*

dine özgü bir tür olduğunu keşfediyorum ve sana gönderdiğim resimde Dehamın veya Meleğimin gösterdiği yolu izlemek zorunda kaldım; eğer başka türlü davransaydım, uğruna yaşadığım, Yunanlıların yitik sanatlarını yeniden canlandırma amacım gerçekleşmeyecekti". Fakat bu Blake'in dünyaya sırtını dönmek istediği anlamına gelmez; o sadece dünyayı diğer pek çok insandan farklı olarak görüyordu:

> *"Bu Dünyada bir İnsanın mutlu olabileceğini hissediyorum. Ve Bu Dünyanın imgelem ve Vizyon Dünyası olduğunu biliyorum. Bu Dünyada resmini yaptığım her şeyi görüyorum, ancak Herkes aynı şeyi göremez. Cimrinin Bakışına göre Altın Para Güneşten daha güzeldir ve Eski bir Para kesesinin Üzümlerle dolu bir Asmadan daha güzel boyutları vardır. Bazılarında sevinç göz yaşları akıtan ağaç Diğerleri için sadece yolda duran Yeşil bir nesnedir. Bazıları Doğayı Alay konusu ve Biçimsizlik olarak görür, ve bunlara göre boyutlarımı düzenlemeyeceğim; ve Bazıları Doğayı hiç görmez. Fakat İmgelem insanının Bakışına göre Doğa İmgelemin kendisidir. Bir insan neyse onu görür."*

Yüzyılın sonunda John Flaxman, Blake'i sıradan şair William Hayley ile tanıştırdı. Hayley, Blake'e desenler sipariş etti. Hayley, Sussex sahilinde yaşıyordu. Bir değişiklik isteyen Blake, Sussex'e taşınıp onun yanında yaşamaya karar verdi. Bognor yakınlarında küçük bir sahil köyü olan Felpham'da bir köy evi kiraladı. Blake ve Catherine taze deniz havası solumaktan, körfez boyunca gezinmekten mutluydular. Çok geçmeden Blake ilk *"Işık Vizyonu"*nu yaşadı ve en güzel şiirlerinden bazılarını yazmaya koyuldu. Ancak

bu devam etmedi. Blake'in ruhsal durumu zorluk çıkarıyordu: *"Gece ve Gündüz Göklerden gelen habercilerin yönetimi altındayım; ancak bazılarının sandığı gibi böyle şeylerin doğası zahmetsiz ve sıkıntısız değildir".*

Hayley oyma işleri ısmarlamayı sürdürdü, ancak kendi yapıtları takdir edilmemiş veya yanlış anlaşılmışken, şair olarak kendisinden aşağıda olan biri için çalışmak zorunda kalmak Blake için inciticiydi. Kötü sağlığıyla ve yoksullukla uğraşmak zorunda kalıyordu. Fakat her şey hüzünlü değildi: Ocak 1803'de *"Çatımızın üstünde rüzgâr şarkı söyler ve uzakta deniz gümbürderken, Yazlık evimizde çay saatinde, odun ateşinin yanında oturmaktan çok mutlu oluyoruz, fakat hastalık geldiğinde her şey keyifsiz oluyor"* diye yazıyordu.

Bu sadece geçici bir süreydi. Felpham'daki küçük bahçesinde bile özgür olamıyordu. Ağustos ayında kralın bir askeri Blake'in kolayca bozulabilen huzurunu kaçırdı. Blake onu zorla bahçeden kovdu. Asker Blake'i kendisine saldırmakla ve devlete karşı haince laflar etmekle suçladı. Blake "kahrolsun kral" ve "siz bütün askerler köleler gibi satılmışsınız"[3] demekle suçlandı. Blake Chichester'deki mahkemede aklandı, fakat kıl payı kurtulmuştu ve bu olay sinirlerini iyice bozdu.

Sonbaharda Londra'ya dönmeye karar verdi, fakat hâlâ çağdaşlarının ilgisinden uzaktı. Oyma işlerine talep olmasına karşın Blake iş bulmakta giderek güçlük çekiyordu. Kabul görmek için son büyük çabası olan 1809'daki resim sergisi başarısız oldu. Arkadaşı olan çok sayıdaki zanaatkârla bozuştu, şiirlerini ve resimlerini bilen pek çok insan onların delice değilse bile, anlaşılmaz olduğuna karar verdiler.

Mektuplarında Fransa ile ilişkiler, kölelik, Yoksulluk Yasaları, Londra'daki matbaa ustaları ile patronları arasındaki kavga, sanayi, ticaret ve kültür üzerine yorumlar yaparak, toplumsal ve politik olaylarla etkin olarak ilgilenmeyi sürdürdü. Esini onu asla terk etmedi: 1804'de Hayley'e "*coşkum daha doğrusu deliliğim için özür dilerim, çünkü, elime ne zaman bir kalem ya da oyma kalemi alsam, gençliğimde olduğu gibi zihinsel görüntüler ile sarhoş oluyorum*" diye yazar. Güçlüklere rağmen, yaklaşık yetmiş yaşındayken, 1826 yılında yaratıcı gücünün zirvesine ulaştığı muhteşem *Illustrations to the Book of Job*'u (Eyüb'ün Kitabına Resimler) üretti. Yaşamının sonuna doğru, ressam John Linnell'vardımına geldi ve etrafında meraklılardan oluşan küçük bir grup toplandı. Bunların arasında onu Sokrat'a benzeten Samuel Palmer da vardı. Palmer "*Blake maskesi olmayan bir insandı, amacı yalın, yolu doğrudur ve hiçbir şey istemez: bu yüzden özgür, soylu ve mutludur*" [4] diye yazdı. Blake 12 Ağustos 1827 de, her zaman yaşamış olduğu gibi koyu bir yoksulluk içinde öldü. Savaş ve endüstriyel değişim ile yıkılmış bir dünyada, kendisinin gizemci, düşsel ve özgürlükçü dürtüleriyle hiçbir bağlantısı olmayan maddeci ve zalim bir çağda doğmuş olması onun şansızlığıydı.

Dışardan bakıldığında, Blake'in yaşamı sürekli bir başarısızlık olarak gözükebilir. Yaşadığı Amerikan ve Fransız devrimlerine büyük ümitler besledi. Doğrudan sanayi devriminin zaferini, İngiliz devriminin başarısızlığını gördü ve acı çekti. Buna rağmen şiirinde ve resminde bu deneyimi yeniden yarattı ve insanlık için yapıtlarından elde ettiği çıkarımları dile getirdi. Zaman zaman üzüntüye kapıldı, fa-

kat asla umudunu yitirmedi. Yaşamının sonuna doğru, çalışma karşılığı hakça ücret ve yaratıcı düşünce için ortam istedi. İnsanların birbirleriyle ve doğayla uyum içinde yaşadığı, ekonomik ve psikolojik bağımlılıktan kurtuldukları, varlıklarının bütün gizil güçlerini geliştirmeleri için özgür oldukları bir zamanın gelmesini istedi.

notlar:

1 – Seymour Kirkup; Geoffrey Keynes tarafından yayınlanan *The Life of William Blake*'in (Oxsford Uni. Press, 1971) içinden Mona Wilson tarafından alıntılanmıştır, s. 267.

2 – Alexander Gilchrist; Wilson, age, s. 81'den alıntılanmıştır.

3 – Bronowski, *William Blake*, op. cit., s. 112

4 – Samuel Palmer; Margaret Bottrall tarafından yayınlanan *William Blake: Songs of Innocence and Experience* (Londra: Macmillan, 1970, s. 53) adlı kitaptan alıntılanmıştır.

gelenek

Anarşist düşünür Peter Kropotkin: "*Uygarlık tarihimiz boyunca, iki gelenek, iki zıt eğilim birbiriyle karşı karşıya gelmiştir: Roma geleneği ile halkçı gelenek, Emperyal gelenek ile Federalist gelenek, otoriter gelenek ile özgürlükçü gelenek*"[1] diye yazar. Blake'in yapıtları bu mücadeleye tanıklık ederler. Blake bütün dinsel ve siyasal tahakkümü reddederek, sağlam şekilde kendini halkçı ve özgürlükçü geleneğe yerleştirir. Dünya tarihini ve bireylerin yaşamını otorite ile özgürlük arasında süregiden bir mücadele olarak gösterir. Otorite ile özgürlük Blake'in simgesel çatısı içinde Urizen ile Los, Tanrı ile İsa, Spectre ile Emanation karşıt güçleri biçimini alır. Blake'in nihai amacı böyle ayrılıkların ve çatışmaların ötesine geçmek, özgür toplum Kudüs'ünü inşa etmek ve insanlıktaki tanrısal gizilgüçleri gerçekleştirmektir. Bütün otorite biçimlerini reddetmesi ve her türlü özgürlüğü yüceltmesinden dolayı Blake bir anarşisttir. Gerçekten de kişisel özgürlüğe hiçbir sınır koymaz.

Fakat bu geniş yönelimin ötesinde, Blake'in dünya görüşü üzerindeki en önemli etki onun protestan geçmişidir. Bu, Puritanizm'in baskıcı yönünü reddeden radikal özgürlükçü protestanizmdir. Kilise ve Devletin kamu yaşamından mahrum bıraktığı Blake'in zamanındaki Muhalifler ayrı

bir grup oluşturdular ve sürekli bir toplumsal eleştiri akımı kurdular. Bilindiği gibi, Muhalif grup, bireyselliği ve kendini sorgulamayı destekledi, otoritenin her türlüsüne karşı içgüdüsel bir şüphe besledi. [2] Kişisel yargı hakkını inanç ve düşüncelerin karşısına yerleştirdi. Muhalif kültür Blake'in Fransız Devrimi'nin başlangıcında hissettiği aynı coşkuyu paylaşmış Tom Paine, Richard Price, Joseph Priestley ve William Godwin gibi büyük düşünürleri yaratmıştır.

Ancak Blake bu rasyonel Muhaliflerin özgürlükçü düşüncelerini paylaşırken, aynı zaman da komüniter ve chilliastic[3] yönde düşüncelerini etkilemiş olan bir yeraltı mezhep geleneğiyle de ilişki içindeydi. Bu geleneğin kökenleri millenerian[4] tarikatların gizemci anarşistlerine ve özellikle de Ortaçağların Brethren of Free Spirit'ine (Özgür Ruhun Kardeşleri) dayanıyordu.[5] Yeryüzünde Tanrı'nın krallığını kurmak, tam bir özgürlük ve eşitlik içinde yaşamak isteyen Anabaptistler, Ranter'ler ve İngiliz Devrimi'nin Digger'ları arasındaki aşırı sol içinde yeniden ortaya çıktı.[6] Blake'in gençliğindeki Londra'da var olan Muggletonians ve Taskites gibi mezheplerde bu devam etti.[7] Bu mevcut Kilise ve Devlet "Babil"inin yerine; insanların karşılıklı yardımlaşma ve bağışlamanın Sonsuz Gospel'ine göre yaşayacakları "Kudüs"ü geçirmek isteyen, toplumsal özlemlerini İncil diliyle açıklayan bir gelenekti. Gerçekte Blake, 1790'lardaki Radikal Muhalifler arasında Anti-Christ (Deccal) kuralını tartışan, millennium'a umut bağlayan ve devrimci özlemini açıklamak için Tanrısal Esin imgesini kullanan tek kişi değildi.[8]

Blake bu radikal Muhalif geleneğe Kabala içkin gelene-

ği ile Swedenborg ve Boehme'nin gizemci yazılarından keşfettiklerini eklediği zaman gerçekten sarhoş edici ve devrimci bir karışım elde etti. Fakat genç Blake üzerindeki etkiler her ne olursa olsun, bu etkilerden kendini oluşturmasını bildi. Yaratıcı imgelemini kullanarak kendi farklı dünya görüşünü üretti:

"Bir Sistem Yaratmalıyım' diye yazdı, *"yoksa bir Başkasının sisteminin kölesi olurum / Uslamlamayacağım ve Karşılaştırmayacağım: benim işim Yaratmaktır"*. Godwin, Muhalefet içindeki rasyonalist eğilimini anarşist sonuçlara doğru geliştirirken, Blake aynı sonuca gizemci yoldan ulaştı.

notlar:

1 – Peter Kropotkin, *The State: It's Historic Role*; Londra: Freedom Press, 1987, s. 59.

2 – Muhalif geleneğin radikal yönlerinin açıklanması için *William Godwin* (London and New Haven: Yale Uni. Press, 1984) adlı kitabıma bakınız.

3 – Chilliasm: İsa'nın yeryüzünde bin yıl hüküm süreceği öğretisi.ç.n.

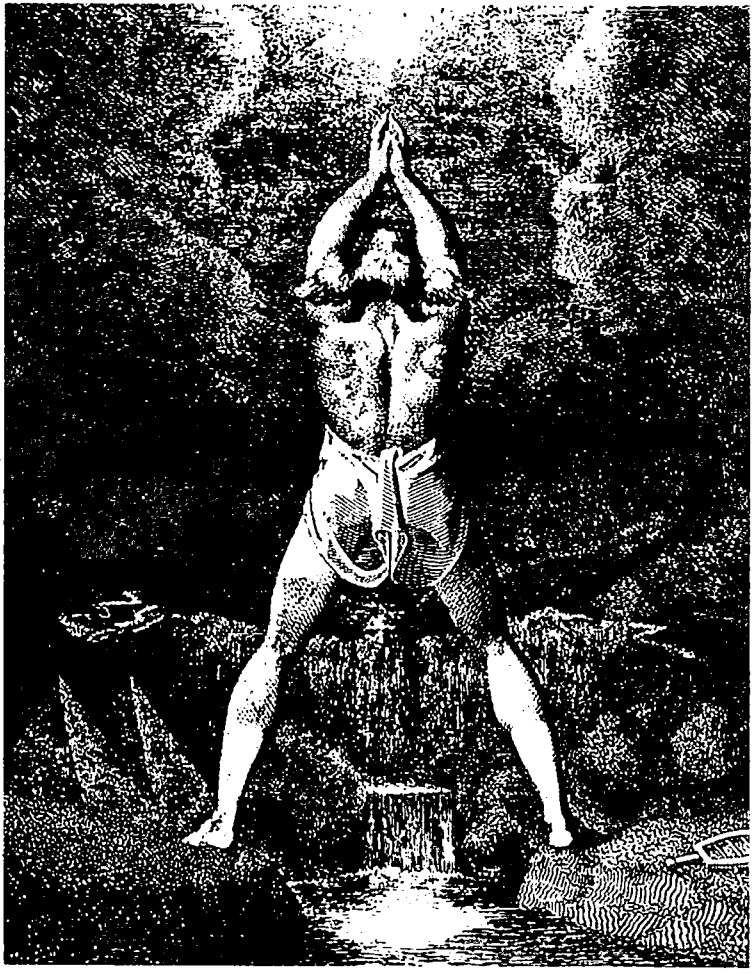
4 – Millennium: Kıyametten önce barış ve selametin hüküm süreceği varsayılan bin yıllık devre. ç.n.

5 – Bkz. Norman Cohn, *The Pursuit of the Millenium: Revolutionary Millenarians and Mystical Anarchists of the Middle Ages* (Londra: Paladin, 1984)

6 – Christopher Hill, *The World Turned Upside Down: Radical Ideas During the English Revolution* (Harmondsworth: Penguin, 1978)

7 – A.L. Morton, *The Everlasting Gospel: A Study in the Sources of William Blake* (Lodra: Lawrence & Wishart, 1958, s. 35)

8 – E. P. Thompson, 'Londra', *Interpreting Blake*, edit. Michael Phillips (Cambridge Univ. Press, 1978) s. 13-14.

felsefe

Çok farklı bir gelenekten, katolik ve monarşik gelenekten gelen T.S. Elliot, Blake'in düşüncesindeki "kültürün sıradanlığı" üzerine yorum yaparak eleştirel bir biçimde Blake'in felsefesini "evde yapılmış hünerli bir mobilya parçası"na benzetmektedir.[1] Büyük ölçüde kendi kendini eğitmiş bir düşünür ve öncelikle bir ressam ve şair olmasına karşın, Blake tuhaf ve içrek bilgi parçalarını biraraya getiren felsefi bir Robinson Crusoe olmanın ötesindedir. Felsefesi gıcırdamaz ve sallanmaz; sert, masif ve organik bir bütünlüğe sahiptir. Bir tahta kukladan çok bir Henry Moore heykeline benzer. Sadece ahlâksal ve politik felsefedeki temel düşüncelerin çoğunu sorgulamakla kalmaz, Batı uygarlığının materyalist ve rasyonalist öncüllerine de saldırır.

Blake'in düşüncesindeki en çarpıcı ve kesin olan özellik onun diyalektik doğasıdır. Üniversite ve okullarda egemen olan mekanikçi ve materyalist felsefeyi kabul etmez. Lao Tse gibi Blake de gerçekliği sürekli bir akış süreci olarak anlar ve değişimin, karşıt güçlerin dinamik ilişkisiyle oluştuğuna inanır. Her maddenin doğasında Blake'in "karşıtlıklar" adını verdiği iki nitelik vardır:

"Karşıtlıklar olmaksızın ilerleme olmaz. Çekim ile İtim, Us ile Enerji, Aşk ile Nefret, İnsani var oluş için gereklidir.

Bu karşatlıklardan, dinsel olanın İyi ve Kötü dediği doğar. İyi, Us'a boyun eğen, edilgin olandır. Kötü, Enerji'den doğan, etkin olandır.

İyi Cennettir. Kötü Cehennem."

Her şeyin kökeninde bulunan karşıtlıklar arasındaki bu çatışma sadece kaçınılmaz değil, yararlıdır da; "*Karşıtlık hakiki Dostluktur*". Ayrıca daha yüksek bilgelik birleşimi sadece masumiyet ile deneyim, iyi ile kötü, özgürlük ile otorite arasındaki çatışmadan ortaya çıkabilir. Bu nedenle zihinsel ve bedensel savaş gerçekliğin bütünleyici parçasıdır. Şeylere bu diyalektik bakış tarzı Blake'in vizyonunun özünü oluşturur. İkonoklastik notlarından, okuduğu yazarlarla bile diyalektik tartışmaya girdiği anlaşılmaktadır.

Sonunda Blake yeni Kudüs toplumunda gerçekleşen daha yüksek birleşimi önceden görmektedir. Kişisel ve tarihsel terimler açısından, cennet ile cehennemin evliliği yani akıl ile bedenin, imgelem ile uslamlamanın, bilinç ile arzunun, zengin ile fakirin, insanlık ile doğanın barışması gerekçekleşir. Marx'ın komünist toplumunda olduğu gibi, Blake de tarihin sonunda insan ile insan ve insan ile doğa arasındaki karşıtlığın artık var olmayacağına inanır.

Blake'in metafiziği en iyi biçimde bir çeşit panteistik idealizm olarak tanımlanabilir. Dış dünyayı evrensel yasaların yönettiği devinen madde olarak gösteren Newton'un rasyonalizmini, Bacon'un amprizmini ve Locke'un sensualizmini reddeder. Onlar için dünya tartılan, ölçülen ve sınıflandırılan sınırlı bir nicelikten oluşmuştur. Blake kendi zamanında egemen dünya görüşünü biçimlendiren bu me-

kanikçi felsefenin, algılayan aklı algılanan nesneden, gözlemciyi gözlenenden ayırmasının büyük hata olduğuna inanır.

Öte yandan, Blake dünyanın maddeden değil, örgütlü ruhtan yapıldığına inanan felsefi bir idealisttir. Duyulara sunulan görünürdeki süreğen ve dengeli gündelik dünya yanılsamadır, ruhsal ve vizyoner değildir:

> *"Modern felsefenin ileri sürdüğü gibi bir Ruh ve bir Vizyon, bulutumsu bir duman ya da boş bir şey değildir: onlar ölümlü ve çürüyen doğanın üretebildiği bütün şeylerin ötesinde örgütlenmiş ve inceden inceye birbirlerine eklemlenmişlerdir. Çürümekte olan ölümlü gözünün görebildiğinden daha güçlü ve daha iyi ışıkta, daha güçlü ve daha iyi ayırt edici özelliklerde imgelemeyen, hiçbir şekilde imgeleyemez."*

Blake açısından bütün her şey imgelemde var olduğu için gözlemci ile gözlenen arasında fark yoktur: *"Benim için bu dünya bütünüyle bir Vizyon veya Hayal veya İmgelemdir"*. Bütün doğal görüngüler sadece bilinçte var olduğuna göre bir kişinin algısal aygıtı o kişinin ne gördüğünü belirleyecektir: *"Bir insana göre neyse, onu görür"*.

Aynı zamanda, Blake fiziksel dünyanın bağımsız ve ayrı var oluşunun, sonuçta bir aldanış olduğuna inanır. Çağdaşı Platoncu Thomas Taylor gibi, Blake de duyulara sunulan geçici zaman ve mekân dünyası ile imgelem tarafından algılanan sonsuz ve değişmez dünyayı birbirinden ayırır: *"İlinek sürekli değişir, Tözler asla değişmeye uğramaz ve çürümez"*. Blake'in "Bitkisel Evren" dediği bu evren gerçek ve sonsuz dünyanın "soluk gölgesi" dir. Blake sanatçının ama-

cının ölümlü gözün algıladıklarından daha saf biçimleri, bu gerçek dünyayı betimlemek için "İlahi İmgelem Sanatları"nı kullanmak olduğuna inanır.

Blake ayrıca bir adcıdır; tümellerin ya da genel terimlerin değil, sadece tikellerin olduğuna inanır: "Her sınıf Bireyseldir". Sanatı, ahlâkı ve politikası açısından bu önemli vargılara ulaşmıştır. Öncelikle Joshua Reynolds'un çizmeye çalıştığı genelleştirilmiş doğa çeşidinden nefret eder ve sanatçının doğayı küçüçük tikeller yardımıyla anlaması gerektiğinde ısrar eder: "*Genelleştirmek Ahmaklıktır. Tikelleştirmek tek başına erdemin üstünlüğüdür*". Bu yaklaşım Blake'in dünyayı görme biçiminin özünü oluşturur. En güzel imgelerinin bir kısmı küçüçük nesnelere aittir: yabani kekik, kır çiçekleri, çakıl taşı, kil topağı, karınca ve çekirge. Ayrıca Blake'in adcılığı etik ve politika alanında kendisini anarşist sonuçlara ulaştırmıştır. Godwin gibi, her durumun tek başına bir kural olarak varsayılması gerektiğine inanır. Sonuçta bütün ahlâk kurallarını ve insan yapımı yasaları reddeder.

not:

1– T.S. Eliot, 'Blake', *William Blake: Songs of Innocence and Experience*, op. cit. s. 96-97

doğa

Blake'in doğa kavramı onun diyalektik ve idealist konumunu yansıtır. Bir taraftan "*Doğanın bize Ruhsal Yaşamı değil sadece Doğal Yaşamı Öğrettiğini*" vurgular. Bu yüzden sadece doğayı inceleyen bilim "Ölüm Ağacı"dır. Fakat Blake burada sadece Newton'un doğasından, devinen maddenin doğasından söz etmektedir. "Doğanın kendisinin İmgelem Olduğunu" kabul edersek o zaman gerçek bilginin "Hoş Bilimi" mümkündür. Modern ekologlar gibi Blake birbirine bağımlılığını, çeşitliliğinin birliğini ve organik gelişmesini vurgulayarak, doğaya bütünsel yaklaşır. Eğer beş duyumuzun ötesine geçersek, eğer algının kapıları temizlenirse, o zaman "*yaşayan her şeyin Kutsal olduğunu*" göreceğiz.

İnsanlar özne ve nesne olarak doğadan ayrılamazlar, doğanın bütünleyici parçalarıdır. Ne yazık ki yararcı ve sömürücü insan doğanın olumlu gidişini engellemiştir. Blake "İncil, Tanrı'nın Doğayı mükemmel biçimlediğini, fakat Öğelerin Kötülük Prensi ile doldurulduğu zamandan beri İnsan'ın Doğa düzenini bozmuş olduğunu söyler" diye yazar. Bu nedenle günahkâr durumdaki insanlar başlangıçta saf olan doğal düzene kişisel çıkarları ve zalimliği sokmuşlardır. Fakat bu durum bütün insanlar için geçerli değildir. Blake diğer türlere acımasızca yaklaşılmasından dehşete ka-

pılır. *Auguries of Innocence* (Masumiyet Kehanetleri)'nde en anlamlı hayvan hakları savunularından birini yapar:

Kafesteki Kızıl göğüslü Ardıçkuşu
Bütün Göğü Öfkelendirir
Bir kuşevi kumru ve Güvercinlerle dolar
Titretir cehennemin dört bir yanını.
Sahibinin Kapısı'nda açlık çeken bir köpek
Devletin yıkımını önceden görür.
Bir At Yolda eziyet gördüğünde
İnsan kanı diye seslenir Göklere.
Vurulmuş yaban Tavşanının her inlemesi
Koparır Beyinden bir lifi.
Kanatlarından yaralandığında bir Toygar,
Bir Melek şarkı söylemeyi bırakır.
Kırpılmış ve kavgaya hazırlanmış Dövüş Horozu
Doğan Güneşi korkutur.
Her Kurt uluması ve Aslan kükremesi
Cehennemden ve İnsan Ruhundan yükselir.
Gezinen yaban geyiği orda burda
İnsan Ruhunu sokmaz sıkıntıya.
Eziyet görmüş Kuzu Halk çatışması yaratır
Ve yine de Kasabın Bıçağını bağışlar.

Blake, varlık zinciri boyunca bitki ve nesneleri ruhsal ve estetik bir niteliğe sahip olarak görür. Şiirlerinde çamur topağı ve çakıl taşları konuşur, çiçekler hisseder. Blake'in derin ekolojik duyarlılığı paranın yönettiği bu günahkâr dünyadan şikayet ettiği mektuplarında da dile gelir. Bir cimri için "*Altın para Güneşten daha güzeldir, eski bir Para kese-*

sinin Üzümlerle dolu Asmadan daha güzel boyutları vardır. Bazılarında sevinç göz yaşları akıtan Ağaç diğerlerinin Gözünde sadece yol üzerinde duran Yeşil bir nesnedir". Blake bir ormanın sadece bir ekonomik birim olarak görülemeyeceğini, ormanın hayvan yaşamı kadar insan ruhunu da besleyen yeryüzü ekosisteminin bütünleyici bir parçası olarak görülmesi gerektiğini ileri süren modern ekologlara seslenmektedir. Güneş yükseldiği zaman Blake altın para gibi yuvarlak bir disk değil, "Her şeye kadir Tanrı Kutsaldır" diye haykıran Göksel canlıların sayısız Birlikteliğini görür. Blake bir kum tanesinde bir dünya görebilen kişilerden biridir:

Bir Kum Tanesinde bir Dünya görmek
Ve bir Cennet bir Yaban Çiçeğinde,
Avuçlarında Sınırsızlığı tutmak
Ve Sonsuzluğu bir vakitte.

insan doğası

İnsan türü doğanın organik dünyasında kendi yerini bulur; fakat en önemli türdür: "*İnsanın olmadığı yerde doğa çoraktır*". İnsan Tanrının imgesinde, İlahi İmge'de yaratıldığı için biriciktir. Hıristiyan anarşist Tolstoy gibi, Blake de Tanrı krallığının içimizde olduğuna inanır: "*Bütün tanrılar insanın gönlünde yaşar*". Yaratıcı ile yaratılan arasında fark yoktur: "*Tanrı insandır ve İçimizde var olur ve biz onda var oluruz*". Bu yüzden insan öncelikle ruhsal bir şeydir ve fiziksel beden ile sınırlandırılamaz: "ruhlar örgütlü insanlardır". Blake bu ruhsal insan özüne "İmgelem" veya "Şiirsel Deha" adını verir ve "*Şiirsel Dehanın gerçek insan olduğunu ve beden ya da insanın dış biçiminin Şiirsel Dehadan köklendiğini*" iddia eder. Aynı zamanda, Blake aklı bedenden ayıran, diğerlerine zarar veren tek bir şeyi yücelten geleneksel düalizme düşmez. Tam bir monist idealist olarak kalır. Beden ve akıl ortak ruhun iki yönüdür. Beden sadece örgütlü ruh değil, aynı zamanda yaratıcı enerjinin kaynağıdır:

> *1- İnsanın Ruhtan ayrı Bedeni yoktur, çünkü Beden denen Ruhun bir parçasıdır ve bu çağda Ruhun başlıca giriş yerleri olan beş Duyu tarafından ayırt edilir.*
>
> *2- Enerji tek yaşamdır ve Bedenden gelir, ve Us Enerjiyi*

sınırlayan veya dıştan çevreleyendir.

3- Enerji Sonsuz Hazdır.

Blake böylelikle yapımızın bilinçdışı ve içgüdüsel yönünü olumlu bir itici güç olarak görür. Arzuyu, "anlama"nın son eylemi olarak tanımlayan Godwin gibi Blake de "Düşünce Eylemdir" diye tanımlar.

Blake insan özüne "İmgelem" adını verir; imgelemi içimizdeki en önemli yaratıcı yeti olarak yüceltir. Esinin bellek ile çatıştığı imgelem kuralı Coleridge'deki İmgelem ve Hayal arasındaki farkı anımsatır. Ayrıca Blake uslamlama yetisine oldukca eleştirel yaklaşır: "Uslamlama gücü ile insan sadece daha önce algılamış olduğunu karşılaştırabilir ve yargılayabilir". Fakat Blake'in akıl dışı ve aydın karşıtı olduğu sonucuna varmak yanlış olacaktır. Uslamlamayı reddederken aceleci davranmaz, sadece tutkuları denetleyen ve kişisel çıkarlara hizmet eden akıl çeşidine saldırır. "Sadece Oran'ı (Ratio) gören kimse kendini görür". Blake'in mitolojisinde Akıl Urizen adını alır; sıkıntılı, güç durumda kalmış ve yorgun bir zorba olarak gösterilir. Blake bıçak altına yatırdığı şeyleri yok edebilen, amaçların araçları haklı çıkardığını iddia eden araçsal ve analitik akıl çeşidinden nefret eder. "Her şeyi olumsuzlayan soyut bir karşı güç" olarak davranan akıldan tiksinir. Tek başına çıplak akıl sadece gem vurabilir, yönetebilir ve yok edebilir:

Spectre, İnsandaki Uslamlama Gücüdür ve İmgelemden ayrıldığı

Ve kendisini çeliğin içine kapatması gibi Bellek Nesnelerinin Oranı içine kapattığı zaman,Yasa ve Alılâkları oluşturur

Şehitlik mertebeleri ve Savaşlar ile, İmgelemi, Kutsal Varlığı yok etmek için.

Fakat Blake burada sadece analitik ve araçsal akıldan söz ediyor. Çıplak aklın görevi kendisini tamamen ortadan kaldırmak değil, kendi yetersizliklerini anlamaktır. Blake akıl ile tutkular arasında kaba bir ayrım yapmaz, çünkü duygusal olduğu kadar "Gözyaşı Zihinsel bir Şeydir". Akıl tutkulara gem vurmak yerine onları cesaretlendirirse "Cennetin Hazineleri" "Zihnin Gerçekleri" olabilir.

Blake'in psikolojisinde bütünsel kişi Dört Zoa adını verdiği, dört esas öğeden oluşur: beden (Tharmas), akıl (Urizen), duygu (Luvah) ve ruh (Urthona). Blake diğerleri olmaksızın birinin tek başına var olacağını kabul etmez. Örneğin aşk fiziksel, zihinsel ve duygusal durumları içermektedir, ancak cinsellikte ruh fiziksel olanı mükemmelleştirmek için gereklidir. Ayrıca tam bir vizyoner uyanıklığı elde etmek, yüksek bilinç durumuna ulaşmak için enerji, akıl, duygu ve ruhu uzlaştırmak gereklidir. Nesneler şemasında, Blake buna dörtlü vizyon adını verir.

Birinci bilinç düzeyinde mekanik akıl karanlıkta salınır (Blake buna cennet der). Ateşin eşlik ettiği ikinci düzey enerji alanıdır (cehennem). Üçüncüsü Blake'in *Cennet ve Cehennemin Evliliği* adlı düz yazı-şiirinde anlattığı gibi ilk iki düzeyi birleştiren bir ışık durumudur. Dörtlü vizyon bütün bilinç düzeylerini bir araya getiren esinlenilmiş, tam ışık durumudur:

Şimdi gördüğüm dörtlü vizyon,
Ve bana veriliyor dörtlü vizyon;

Yüce sevincimde bu dörtlü
Ve yumuşak Beaulah gecesinde üçlü
Ve Her zaman ikili. Tanrı bizleri korusun
Tek vizyondan ve Newton uykusundan!

Beaulah, Bünyanda hacıların aradıkları kenti görebildikleri ülkedir.

Diğer çağdaşı olan radikallerden farklı olarak Blake doğuştan gelen fikirlere inanır. Reynolds'a karşı yazılarında ideal güzellik ve ahlâki bilinç duygusuyla doğduğumuzu iddia eder: "*Yaradılıştan Gelen Fikirler Her İnsanda vardır, onlarla Doğmuştur; Bu fikirler gerçekten o kişinin Kendisidir*". Godwin ve Paine içinde bulunduğumuz koşulların ürünleri olduğumuzu ileri sürerken, Blake zihnin kalıtsal olduğunu savunur: "*Deha doğmaz fakat Öğretilir diyen Kişi – bir Düzenbazdır*". Gerçekte, kişinin doğasında önemli olan hiçbir şey sonradan kazanılamaz, çünkü sahip olduğu şeyi kendisiyle birlikte dünyaya getirir: "*İnsan dikilmeye ve ekilmeye hazır bir bitkiçe gibi doğar.*"

Ne yazık ki büyüyen çocuk beş duyunun mağarasında kaybolup gitmesinden dolayı doğuştan gelen bilgisini unutabilmektedir. Dış dünyaya gömülmüş yetişkin birey kolayca doğuştan gelen evrensel zeminden kopar. Bu nedenle, Blake vizyonları duygusal etkilenmeler ve dünyasal çıkarlar ile örtülmemiş çocukların kendi vizyonlarını daha iyi değerlendirebildiklerine ve açıklayabildiklerine inanır.

"Tanrının sesi" olarak güvenebileceğimiz doğuştan gelen ahlâk duygusuna veya vicdana sahip olmamıza karşın doğru eylemleri benimsemek kolay bir görev değildir. He-

pimizin içinde iyi ile kötü yönlerimiz arasında, 'Emanation' ile 'Spectre'larımız arasında sürekli bir mücadele vardır. Blake için 'Spectre', dünyadaki olumsuz olan her şeyi ifade eder; zorbalık, imparatorluk, yanlış akıl, geleneksel din, bencillik, acıma. Spectre Eski Ahit'in Tanrı'sı Yehova'ya benzetilir. Öte yandan 'Emanation' olumlu olan her şeyi simgeler: yaratıcı enerji, imgelem, bağışlama ve İsa. İki güç arasındaki mücadele bedensel ve zihinsel savaş biçimini alır.

Spectre'ım gece ve gündüz sardı çevremi
Yolumu gözetiyor Yabansı bir yaratık gibi.
Emanation'ım yüreğimin derinliklerinde
Günahım için ağlıyor sonu gelmemecesine.

Fakat iyi ve kötü güçler arasındaki çatışma Manizm evreninde olduğu gibi sonsuz değildir. Birey kendi ilahi gizilgücünü anladığı zaman, iyi kötüyü, Emanation Spectre'yi yenilgiye uğratabilir:

Her insan kendi Spectre gücüdür
Sonunda İnsanlığı uyanıp
Kendi Spectre'sini Göle atacağı,
Vakit gelinceye kadar.

Emanation ile Spectre arasındaki diyalektik mücadeleden bütün karşıt güçleri barıştıracak daha yüksek bir İlahi insanlık birleşimi ortaya çıkacaktır. Bu Blake'in vizyoner humanizminin nihai hedefidir: "*Tanrıya ibadet: Her birinin kendi dehası ölçüsünde diğer insanlardaki tanrı vergisine saygı göstermek ve en yüce insanları en çok sevmektir. Yüce insanları kıskanan ve kara çalanlar Tanrı'dan nefret ederler, çünkü başka*

Tanrı yoktur."

Blake'in çağdaşı olan Godwin ve Paine gibi radikaller toplumsal eşitsizlikleri haklı çıkarmak için kullanılacağını ileri sürerek doğuştan gelen fikir nosyonunu reddettiler. Fakat Blake doğuştan gelen zekâ inancının toplumsal ayrımcılığa zemin hazırlamayacağını hisseder. Blake'e göre herkes dahi olarak doğmaz, fakat eşit derecede ilahi imgeleme sahip olarak yaratılır ve ilahi bir gizil güce sahiptir. Bu durum Blake'i yerel farklılıkları kabul ederek Evrensel insanlık adına konuşmaya iter: "*Bütün insanlar ve de Bütün dinler (sınırsız çeşitliliğe karşın) benzer oldukları için tek bir kaynağa sahiptirler*".

Fransız devrimi savunucuları politik hakları sadece mülkiyet sahibi beyaz erkek açısından genişletmek için hazırlamışken, Blake ırk ve cinsiyet eşitliği için duygulu bir savunu yapar. Köleliğe üzülür ve zulmüne doğrudan tanık olur. Kölecilik karşıtı arkadaşı Stedman için köle ticaretinin dehşetini betimler ve *A Negro on the Rack* (Acılar içinde bir Zenci, 1796) adlı çiziminden onu imzasız bırakacak kadar dehşete düşer. Afrikalının ruhsal aydınlanma ve toplumsal özgürlük açısından Avrupalı kadar yetenekli olduğunu düşünür. *A Song of Liberty* (Bir Özgürlük Şarkısı)'de Blake Londra halkına seslenir: "*Çoğalt desteğini!*" "*Ey Afrikalı! Kara Afrikalı! (Git, kanatlı düşünce, genişlet onun alnını)*". *Little Black Boy* (Küçük Siyah Oğlan)'da Blake ilk önce siyah ve beyaz çocukları iyi ve kötü meleklerle ilişkilendirir, fakat siyah çocuğu beyaz çocuğa öğretirken göstererek bu ahlâksal düalizmi aşar:

Ben kara o beyaz bulutttan kurtulunca, ve etrafında

Neşeliyken Tanrının çadırının kuzular gibi:

Onu sıcaktan ben koruyacağım, o babamızın
Dizine neşeyle yaslanmaya katlanana dek.
Ve sonra durup gümüş saçını okşayacağım,
Ve onun gibi olacağım, ve o zaman beni sevecek.

Bu yüzden renk yüzeysel ve önemsizdir; siyah ve beyaz deriler sonuçta çocukların bulutlar gibi kaybolacak fiziksel bedenlerinin dış görünümlerinden başka bir şey değildir.[1]

Cinsel eşitliğe gelince, Blake'in konumu ilk bakışta çelişkili gözükebilir. Arkadaşı Mary Wollstonecraft gibi Blake de kadınların evlilik kurumlarında köleleştirildiklerini ve sevgisiz evliliğin fahişelikten farklı olmadığını anlar. Blake ve Wollstonecraft çok yakın arkadaştılar ve Blake Wollstonecraft'ın *Original Stories from Real Life* (Gerçek Yaşamdan Özgün Öyküler, 1788) adlı kitabına desenler çizmiştir. *Mary* (1788) adlı romanının sonunda kadın kahraman, 'ne evlenmenin ne de evliliğe teslim olmanın bulunduğu bir dünya'ya girmek ister.[2] Yıllar sonra Blake Wollstonecraft'ın düşüncelerini Albion'un Vala'ya "sonsuzlukta onlar ne evlenirler ne de evliliğe teslim olurlar" dediği *Jerusalem* (Kudüs)'de yansıtır. *Visions of the Daughters of Albion* (Albion'un Kızlarının Vizyonları) (1793)'nda Blake zorlama namus ve sevgisiz evlilik saçmalığını mahkûm eder:

Gençlikle yanan ve kesin bir yazgı tanımayan kadın
Yasanın büyülü sözlerinde nefret ettiği birine bağlanıp,
Yaşamın zincirini yorgun ihtiras içinde sürüklemeli ve

Ürpertici, öldürücü düşünceler sonsuz baharın
Berrak göğünü karartmalı mıdır?
Bir salgın gibi yaşayan ve bir meteor gibi ölen ve artık olmayan,
İnsan biçimindeki meleklerin tiksinilen doğumuna döl yatağını uyandıran
Sahte arzuların ve özlemlerin çarkını döndürmek ve
Acımasız bir dehşetin soğuk öfkesine katlanmak için
Deliliğe sürüklenmiş, gün ve gece titreyen omuzlarında
Bir değnek taşımaya mecbur.

Bu durumu sona erdirmek için Blake ataerkil sahiplenmenin terk edilmesini ister ve kendini gerçekleştirmeyi (self-fulfilment) tamamlamak için kadın haklarını savunur.

Fakat Blake *"Aşk! Aşk! Aşk! dağ rüzgârı kadar özgür! mutlu mutlu Aşk!"*ı savunurken bu özgürlüğü kısıtlama getirerek tanımladığında çelişki ortaya çıkıyor: *"Oothoon yumuşak huylu gümüş kızları ve öfkeli altın kızları yakalamak için ipek ağlar ve inatçı tuzaklar serecek"*.[3] Blake Othoon'un kendisi bir kenarda onların mutlu çiftleşmelerini seyrederken "özgürce doğan haz"dan zevk alabilmesi için sevgilisine kızlar sağlaması gerektiğini mi öneriyor? Ya da birbirlerini dışarda bırakmaması gereken içgüdülere mi simgesel bir gönderme yapıyor? Blake eşi Catherine'i derinden sevmesine karşın, Catherine, esas rolü eşinin destekçisi ve hizmetçisi olmakmış gibi davranıyordu.

Kehanetimsi kitaplarında Blake çoğunlukla dişi figürü geleneksel rolünde yani kurnaz, baştan çıkarıcı ve tutkulu bir yıkıcı olarak göstermektedir. Enitharmon biçimindeki Los'un dişi Emanation'u hem tutkulara düşkünlüğü hem de

tutkuları bastırmayı temsil ederek imgelemin karşısında yer alır. Los'u rahat ettirir, fakat aynı zamanda onu güçsüz (hadım eder) bırakır. Ancak bu öykünün sadece yarısıdır. Daha sonra Kudüs biçimindeki Albion'un Emanation'ında kadın özgürlüğü, İsa ile birleşme arzusunu temsil eder ve Albion ile birleşir.

Gerçekte Blake erkek ve dişi ilkelerin ayrı olmadıklarını, farklı cinslere ait bedenlerde barındıklarını fakat bunların hepimizin içinde bulunduğunu düşünür: örneğin Enitharmon Los'tan ayrıldığı zaman, insan bölünür ve kıskançlık ortaya çıkar. Sonuçta Blake cinsiyetin sadece bölünmüş zaman ve mekân dünyasına ait olduğuna inanır: "*Gerçek İnsanlık Cinsiyet nedir bilmez*" ve "*İnsanlık çok ötesindedir / Cinsel örgütlenmenin*". Burada Sonsuz İnsan'ın çiftcinsiyetli (hermafrodit) olduğunu ileri süren Boehme'nin öğretisini kabul eder. [4]

notlar:

1- Mary Raine, *Blake and Tradition* (Londra: Routledge & Kegan Paul, 1969), s. 11.

2- Mary Wollstonecraft, *Mary and the Wrongs of Women*, ed. Gary Kelly (Oxfort Uni. Press., 1976), s. 68.

3- Larrissy, *William Blake*, op. cit. s. 123.

4- Wilson, *The Life of William Blake*, op. cit., s. 66.

politika

Blake'in politikası tutarlı bir sistem olarak sunulamaz. Devleti özel mülkiyetin koruyucusu olarak savunmasıyla egemen Whig ideolojisi olmuş olan John Locke'un mekanik ve yararcı düşüncesinin eşlik ettiği geleneksel felsefeye iyi gözle bakmıyordu. Blake Avrupa'da sanatların sefil durumunu doğrudan "Bilimler Bilimi olan Politika Biliminin sefil durumu"na bağlar.

Blake'in yüzyılın başında isyandan dolayı duruşmaya çıkmasından sonra politikadan ümidini kestiği sanılmaktadır.[1] Kesin olarak Blake, 1810'da şöyle yazar: *"Yurttaşlarının politikayla başlarının derde girmesini görmek beni gerçekten üzüyor"*. Fakat Blake, sadece iktidar için birbirlerinin üzerinde güç kazanmaya çalışan gruplar ve partiler anlamındaki geleneksel politikadan umudu kesmiştir. Politika sadece dar anlamıyla, devlet sanatıyla sınırlandırılırsa Blake'in konumu politika karşıtı olarak adlandırılabilir. Blake politikadan ürkmez, ancak hükümet biçimindeki geleneksel politikaların yaşamın bir inkârı olduğu ve insan özgürlüğüne konmuş bir engel olduğu sonucuna varır.

Blake geniş anlamında, toplumdaki insanlar arasındaki ilişkiler anlamında politikayı asla reddetmez. Politik görüşleri dinsel düşüncesinin ayrılmaz parçasını oluşturdukları

için tek başına ele alınamazlar: *"Din ve Politika Aynı Şey değil mi?"* diye sorar ve ekler *"Kardeşlik Dindir"*. Tıpkı politik ve dinsel inançların kenetlenmesi gibi her iki inancı da Blake'in kendine özgü doğa, toplum ve benlik görüşüne dayanır.

Blake'in politikasında eleştirel ve yapıcı bir boyut vardır. Mevcut topluma güçlü bir eleştiri getirir ve alternatif özgür bir toplum vizyonu sunar. Mitsel geçmişten esinlenerek, gelecekteki yeni Kudüs toplumunda yaşayan dönüşmüş insanlığı betimler. Görüşlerinin benzeştiği Digger'lar ve Ranter'lar gibi, Blake de insanlığı başlangıçtaki durumuna dönüştürecek yenilenmeyi arzular. Onlar gibi Blake de Cennet Bahçesinde erkek ve kadının özel mülkiyet, sınıfsal ayrımlar ve insan otoritesi olmaksızın masumiyet ve bütünsellik içinde yaşadığına inanır: *"Adem tarla çapaladığı ve Havva yün eğirdiğinde, Soylu kimdi o halde?"*. Gerçekten Blake *"İnsanın İlk Durumunun Bilgelik, Sanat ve Bilim"* olduğunu duyumsamıştır. Düşüşten (cennetten kovulduktan.ç.n.) sonra erkek ve kadın yoksulluk, zahmet ve acı çekmeye mahkûm edildi. Kurumların ağırlığı altında kaldılar, Kilise ve Devlet tarafından cendereye sokulup, Lord ve Kral tarafından ezildiler. Özel mülkiyet gelişir ve devlet onu savunmak için tesis edilirken insanlar birbirlerine karşı bölündüler, sınıflar birbirleriyle doğrudan çatışmaya girdiler. İnsan masumiyetinin yitirilmesiyle birlikte, deneyim insan ile doğa, devlet ile toplum, sermaye ile emek, Kilise ile Hıristiyanlık arasında karşıtlıklar dünyası yarattı.

Her zaman Blake'de psikoloji ve politika arasında yakın koşutluk olmuştur: bireyin durumu içinde yaşadığı

devletin durumunu yansıtır. İnsanın kendi içinde akıl ile imgelem, bilinç ile arzu, beden ile ruh arasında bir çatışma vardır. *"Uyuyan ruh İblisi izleyerek Cenneti terk ettiği zaman, ölümcül iyi ve kötü düşlerini gördü"*. Bu durum kaçınılmaz değildi. Devrimci enerji bireyde ve tarihte faaldir ve nesneleri oldukları duruma dönüştürebilir.

Bunu anlayan Blake, zamanın başlangıcında var olduğuna inandığı yitik masumiyet ve özgürlük çağını yeniden yaratmayı amaçlar. *"Çalışmanın doğası vizyoner veya imgeseldir"* diye yazar. *"Eskilerin Altın Çağ dedikleri şeyi yeniden kurmak bir uğraştır"*. Ancak günahkâr deneyim dünyasında başlangıçtaki masumiyet durumuna dönmek olanaksızdır; tek yol daha yüksek bir masumiyet ve deneyim birleşimiyle yeni bir toplumda bütünsel kişiliği yaratmaktır. *The Book of Thel* (Thel kitabı)(1789)'nda Blake; bakirenin kendi beş duyusunun zorla kabul ettireceği tehlikeleri işittiğinde, deneyim dünyasından korkmakta ve geri çekilmekte hatalı olduğunu anlatır. Dünya bilgisi tarafından sınanmamış hakiki masumiyet mevcut olmayabilir, çünkü *"Masumiyet Bilgelikle birlikte yaşar, Cehaletle asla"*.

Blake bir devrim çağında yaşadı ve pek çok radikal arkadaşı gibi umut ve düş kırıklıklarının uç noktalarında dolaştı. İngiltere'de ulusal devletin içerde, Hindistan'da ve Amerika'daki sömürgelerinde insanları ezdiği ve sömürdüğü bir dönemde yaşadı. Bir gravürcü olarak zanaatını tehdit eden, İngiltere'nin yeşil ve güzel toprağını karanlık şeytansı fabrikalardan oluşan kirli bir çöle çeviren sanayi devrimine tanıklık etti. Blake yeni kentlerde *"Dumanları güzel bahçeleri yok eden, ve parıltılı nehirleri tıkayan / taretler ve kuleler ve kub-*

beler" görür. İngiltere'nin yeni fabrikaları kuzeye duman püskürtürken işçileri tüketti; güneyden devrim savaşlarının gürültüsü ve Avrupa savaş alanlarındaki çürüyen cesetlerin kokusu geldi.

Henüz bir çocukken Blake Amerikan Devrimi haberleriyle heyecanlanmış, genç bir insan iken yeryüzünde yeni bir barış, gönenç ve özgürlük dönemi başlatacağına inanarak, Fransız devrimini büyük bir coşkuyla selamlamıştır. Blake Fransız devrimi teröre yenik düşünce büyük düş kırıklığı yaşadı ve İngiltere Fransa ile savaşmaya başlayınca dehşete düştü. 1800 yılında, yaşadığı dönemde *"güçlü ve korkunç değişimin"* yeryüzünü nasıl tehdit ettiğini ve savaşa yol açtığını şöyle hatırlar:

> *Amerikan Savaşı başladı. Gözümüzün önünden savaşın karanlık dehşeti geçti,*
>
> *Atlantiği aşarak Fransa'ya . Sonra yoğun bulutlar içinde Fransız Devrimi başladı,*
>
> *Ve Meleklerim bana böyle vizyonlar görerek Yeryüzünde yaşayamayacağımı söylediler...*

Fakat en karanlık anlarında bile Blake, iki devrimin esinlemiş olduğu özgür toplum vizyonunu yitirmez. Radikal çağdaşlarının pekçoğu gerici konumu benimseyip, yolun kenarına düşerken, Blake, Godwin ile birlikte özgürlükçü ve eşitlikçi fikirlere inancını sürdürür.

not:

1- David N. Erdman, *Blake: Prophet against Empire: A Poet's Interpretation of the History of his Own Times* (Princeton, New Jersey: Princeton Univ. Press, 1977), ss. 113-14

devlet

Politik düşüncesinin eleştirel evresinde Blake nesneleri olduğu gibi gösteren güçlü bir sav sunar. Çok az yazar politik sahtekârlık üzerine böylesine derin ve etkili bir çözümleme yapmıştır. Blake için politik otorite başlıca haksızlık ve eşitsizlik kaynağıdır: *"Bir zorba en kötü hastalıktır ve diğer bütün hastalıkların nedenidir"*. İnsanlık içersindeki ilahi gizil güce ulaşılmasını engelleyen Devletin iktidar yapılarıdır. Godwin ve diğer anarşistler gibi, Blake de Devletin toplum üzerinde yozlaşmayı arttırıcı bir demir kafes olduğunu ve ulusun her özelliğini yıkıma uğrattığını anlar: *"Devlet tarafından ehliyetli Orospu ve Kumarbaz/ Bu Ulusun Kaderini inşa eder"*. Bir ulus içindeki en yüksek güç olarak devlet ayrıca son çözümlemede askeri güce dayanır:

Bilinen en Güçlü Zehir
Sezar'ın Defne Tacından gelir.
İnsan Irkını yozlaştıramaz hiçbiri
Zırhın demir kelepçesi kadar.

Radikal Protestan geleneğinde Sezar her zaman bir devlet sembolü olarak kullanıldı.

Blake savaşın devletin sağlığını gösterdiğini anlayan ilk kişilerdendir. Küçük profesyonel gruplar arasındaki gele-

neksel çatışmaların bütün sivil nüfusu kapsayan kitlesel ordu savaşlarına dönüştüğü bir topyekün savaş çağında yaşadı. Ayrıca Sanayi Devrimi daha ucuz ve daha etkili ölüm araçları üretilmesine yol açıyordu. 1784 gibi erken bir tarihte Blake Kraliyet Akademisi'nde yaptığı *War Unchained by an Angel – Fire, Pestilence and Famine* (Bir Melek tarafından Zincirleri Çözülmüş Savaş – Ateş, Salgın ve Kıtlık) isimli çiziminde savaştan duyduğu tiksintiyi betimler. Blake savaşın yanlızca diğer uluslara karşı yapılan saldırıları kapsamadığını, Devletin kendi halkına karşı da şiddet kullanabileceğini göstermeyi sürdürmüştür. İngiltere Fransa'ya savaş açınca Blake *"Savaşın yasa kitabı Sonsuzluğun hazlarını yakalamak için tıpkı ağlar ve tuzaklar ve kapanlar gibi / Kiliseler, Hastaneler, Şatolar, Saraylar yarattı"* diye yazar. Ayrıca savaşın hastalıklı zihniyeti insanlığın temel değerlerini bozar, öyle ki *"Kılıç ve Tüfek kuşanmış Asker / Felç olmuş, Yaz güneşine ulaşır"*. Kehanetimsi dehşet ile, Blake denetlenmeyen gücün yol açtığı yıkımı önceden anlar. *Vala, or Four Zoas* (Vala ya da Dört Zoa)'da şöyle yazar:

Köyler Yas tutarlar: ovaya yayılmış, bitkin
Fabrikadan ve Ambardan feryat yayılır vadilere.
Fakat en çok karanlık, sessiz, süslü Saraylar korku ile eğilir,
Yeryüzü sığınaklarının altında kitaplarını ve resimlerini saklayarak.

Şehirler birbirlerine haber gönderirler: "Oğullarım zulmün şarabı ile Çılgına dönmüşler, Ey Kardeş Şehir, Bir bela saralım başlarına."
Çocuklar Boğazlanmak için yetiştiriliyor; bir zamanlar Çocuk
Süt ile beslenirdi, fakat niçin Çocuklar şimdi kan ile besleniyor?

Blake evrensel savaşın yol açabileceği nükleer kışı bile tahmin edebilmektedir:

Ne şehir var, ne mısır tarlası ne de meyve bahçesi; Kaya ve Kumdur her şey.

Ne Güneş var, ne Ay ne de Yıldız, sadece sarp soğuk kayalar Boşlukta bir arada, içsel ateşlerle asılı duran.

Blake bütünüyle savaşa karşıdır ve fiziksel savaşı zihinsel savaşa dönüştürmeyi arzular. 1809'da dalga geçerçesine *The Spiritual Form of Nelson*'ı (Nelson'un Ruhsal Biçimi) başında hale bulunan güzel bir çocuk olarak çizmesine karşın, Blake onu, "çelengine YeryüzününMilletleri dolanmış"[1] Leviathan'ı yöneten kötü bir güç olarak görür. Blake iletisini açıklamak için *Spiritual Form of Pitt Guiding Behemoth*'ta (Behemoth'u Yöneten Pitt'in Ruhsal Biçimi) Pitt'i 'savaş fırtınalarını' yöneten bir melek olarak gösterir. Behemoth'un karnını taç giymiş krallar ve haykıran savaşçılarla dolu olarak betimler.

Blake devleti kötülüğün tek nedeni olarak düşünmez. Bütün otorite biçimleri başlıca kötülük nedenleridir. Otorite yıkıcı etkisini evde, parlementoda, masanın başında veya tahtta gösterebilir. Ancak Blake hükümeti reddetmesi açısından Godwin'e Paine'den daha yakındır; *"Hükümet saygısının yitirilmesi, bulunmasından daha iyidir."* diye yazar. Blake Sezar'a karşı İsa'nın, Devlete karşı halkın yanındadır: *"Eğer Sezar haklıysa, İsa hem politika hem de din açısından haksızdır"*. Liandeff piskoposu Dr. Watson için düşünebildiği en sert tanımlamalardan biri onu bir "devlet dolandırıcısı" olarak tanımlamasıdır. Blake, Godwin ile meşru bir toplumsal sözleş-

menin olmayacağı üzerine anlaşır; dinsel ve ahlâksal kurallar gibi bütün sözleşmeler günahkâr aklın yaratılarıdır.

Hangi biçimi alırsa alsın Blake politik otoriteyi reddeder. Radikal Muhalif geçmişine sadık kalarak yaşamı boyunca inançlı bir cumhuriyetçi olmuştur. 1791'de *The French Revolution*'ı (Fransız Devrimi) yazarken yayınlanmasını amaçlamadan defterine şunları yazar:

"Bırakın Paris Genel evini açsınlar
"Baştan çıkarıcı danslarla,
"Şehirdeki Hekimleri uyandırmak için,"
Dedi güzel Kraliçesi Fransa'nın.

Altın sedirde uyandı Kral,
Duyar duymaz bu haberleri:
"Çalsın hem borazan hem de davul
Ve (Kıtlık) ekmek kabuklarını ve de kırıntıları yiyecek . . ."

Sonra büyük ve kutsal bir yemin etti:
"İnsanları öldürmekten tiksinirim
"Fakat isyan etmişlerse eğer, cehenneme gitmeleri gerek:
"Onlara papaz ve ölüm çanı göndereceğim"

Yedi yıl sonra Blake, Bacon'un *Essays* (Denemeleri)'inin bir kenarına şöyle yazar: *"Herkes bir Kraldan nefret eder"*. Ayrıca aynı yapıta üzerinde "şeytanın götü" yazılı bir kıç resmi çizmiş ve dökülen dışkıların sonuna "Bir Kral" diye yazmıştır. Suçlamayı kabul etmemesine karşın (her şeyin ötesinde yaşamına mal olabilirdi) 1803 de Felham'da bahçesine giren askerlere 'kahrolsun Kral' demiş olabilir.

Blake'i Godwin ve diğer anarşistlerle aynı çizgiye geti-

ren şey toplumsal hastalıkların çaresini parlamenter demokraside görmemesidir. Paine, John Thelwall ve Francis Place gibi Çağdaşı olan radikaller parlemento reformu ararlarken, Blake temsili Hükümetin sadece topluma gem vuracağını ve İnsan yaratıcılığını kısıtlayacağını hissetmiştir: *"Avam kamarası ve Lordlar kamarası bana budalalar olarak gözükürler; İnsan Yaşamından başka bir şey olarak gözükürler"*. Burada Blake politikadan söz ederken çelişkili ve ürkek değildir. Yapıları gereği bütün hükümetlerin şiddeti, düzensizliği ve adaletsizliği yaydığı anarşist görüşüne ulaşmıştır. Godwin'in hükümetin insanın düşüncesinde kurulu olduğunu, eğer insanlar düşüncelerini değiştirirlerse hükümete desteğin kalmayacağım hissetmesi gibi Blake de *"Eğer İnsanlar Bilgeyse En başına buyruk Prensler bile onlara zarar veremez"* sonucuna varır.

Devlet sadece belirli bir toprak üzerinde en yüksek otorite olduğunu iddia etmekle kalmaz, ayrıca zor kullanan yasal bir düzendir de. Devletin çeşitli kolları düzeni sürdürmek için gerekli olduğunu iddia ettiği yasaları yapar, yorumlar ve zorla kabul ettirir. Blake'in felsefi konumu onu bütün insan yapımı yasaları reddetmeye yöneltmiştir. Bir adcı (nominalist) olarak her bireysel duruma uygulanabilecek kadar genel yasaların olmadığını hissetmiştir: *"Aslan ve Öküz için Tek Yasa Zulümdür"*. Dinsel bir antinomian[2] olarak ahlâk ve resmi yasanın inayet durumundaki 'Tanrı'nın insanlarını' artık bağlayamayacağına inanmıştır; artık ihtiyaç duyulmayan bu yasa cennetten kovulmadan kaynaklanan bir lanettir.[3] Blake için ilahi emir bahanesiyle konulan bütün kurallar *"İsa'nın, perişan kılan Kin olarak açıkladıklarıdır"*. Kendi gözlem ve deneyiminden Blake baskıcı ahlâkın fahişelik için ihtiyaç yaratması

gibi yasaların kendilerini zorla kabul ettirmek için hapishanelere ihtiyacı olduğunu anlamıştır: *"Hapishaneler Yasanın Taşları, Genelevler Dinin Tuğlaları ile inşa edilir"*. Gerçekten de yasanın tek başına suçu tanımladığı, insanları onu işlemeye davet ettiği ve büyük cezalandırma sözü verdiği için Blake *"Bütün ceza yasalarının günaha davetiye çıkardığını ve bu yüzden gaddarlık ve cinayet oldukları"* sonucuna varır.

Blake'in yasa eleştirisi Godwin'inki kadar mükemmel ve radikaldir. Godwin gibi Blake de hiçbir yasanın bireysel eylemler çokluğunu kapsayamayacağını ve bu nedenle doğası gereği adil olmadığını hissetmiştir. Ayrıca yasalar intikam ve yıkım politikasını haklı çıkarmak için ahlâksal ve dinsel ilkelere başvurmaktadır. Cezalandırıcı ve Yargıç Albion'a gönderme yaparak Blake şöyle açıklar:

> *Tyburn Çayı kenarında oturdu, ve topuğunun altında*
> *Ölümcül bir Ağaç bitiverdi: Ona ahlâki Fazilet ve Kaos'ta, insan görüşünden saklı yaşayan*
> *Tanrı'nın Yasası ismini verdi.*

Godwin gibi, Blake de yasanın toplumsal düzensizlik ve ahlâksal kaos için bir çözümü olmadığını, aksine bunların başlıca nedenlerinden biri olduğuna inandı.

notlar:

1– Bu yapıtın ironik anlamı için bkz. Morton D. Paley, *Energy and the Imagination: A Study of the Development of Blake's Thought* (Oxford: Clarendon Press, 1970), s.171; ve Erdman, *Blake*, s. 449.

2– Antinomy: Saltığı çözümlemek isteyen usun düşmek zorunda olduğu çelişki. ç.n.

3– Morton, *The Everlasting Gospel*, op. cit, s. iii

kilise

Blake'in otoriteye karşı olması onu sadece Devlet ve Kralı reddetmeye yöneltmekle kalmadı, Kilise ve Tanrıyı da reddetti. Blake'in Hıristiyanlık yorumu şiddetle dine aykırıdır ve şunu kabul edenlerin ilkidir:

Senin gördüğün İsa vizyonu
Benim vizyonumun en büyük düşmanıdır:
Seninkinin seninki gibi karga burnu var,
Benimkinin benimki gibi hokka burnu:
Seninki bütün insanların dostudur,
Benimkisi körlere kıssalar anlatır:
Seninkisi benimkinin nefret ettiği dünyayı sever,
Senin cennet kapıların benim cehennem kapılarımdır.

Blake için Eski Ahid'in Yehova'sı mutlak zorbalığı simgeler. Blake'in peygamberimsi yazılarında Yehova, imgeleme sınır koymaya ve arzuya gem vurmaya çalışan Akıl Tanrısı Urizen olarak ortaya çıkar. Geleneksel Hıristiyan din adamları insanlığı köleleştirmek istemiş ve insanları örgütlü dinin "korkunç ağı" ile avlamışlardır. Ancak Blake 18. yüzyıldaki yaradancılık (deizm) ve Doğal Din tarafından öğretilen edilgen ve rasyonel Hıristiyanlığın daha iyi olmadığını anladı. *"Modern Kilise İsa'yı Baş aşağı çarmıha gerer"*

sonucuna vardı. Kilise Devlet ile birleştiği zaman daha da zararlı bir güç yaratmıştır, çünkü *"Devlet Dini bütün zulmün kaynağıdır"*.

Blake, İsa'nın insanlığa yardım etmek için zorba konumunda olan Eski Ahid Tanrısının otoritesine baş kaldırdığını duyumsar: *"Benim yaptığım gibi, bu dünya yaratıcısının çok zalim bir varlık olduğunu düşünerek ve İsa'nın bir müridi olarak 'Oğul, nasıl da babasına benzemez' demeye dilim varmaz. Her şeye kadir ilk Tanrı insanın başına küt diye iner. Sonra İsa onu iyileştirecek bir merhemle gelir"*. Ayrıca Blake İsa'yı kendisini halk ile bir tutarken ve üst sınıflara siyasal güç veren sınıf sistemine saldırırken görür: *"İsa alçalıp, bir Hizmetçi olmadı mı? Karanlıklar Prensi bir Beyefendidir ve bir İnsan değildir: o Lordlar Kamarası Başkanı'dır"*. *The Everlasting Gospel*'de(1818) Blake, Eski Ahid'in zorba Tanrısına saldırmayı sürdürür, İsa'yı geçici ve kutsal otoriteyi reddeden asi evlat olarak gösterir:

Yeryüzünün Ebeveynlerini, Yeryüzünün tanrısını küçümsedi,
Ve şunun bunun asasıyla alay etti;
Onun yetmiş havarisi
Din ve Hükümete karşı gönderildi:
Onlar adeletin kılıcıyla düştüler
ve ona onların zalim maktülü söyledi.
Dolaşmak için babasının işini terk etti.
Gezgin, evsiz barksız bir serseriydi;
Denetim olmaksızın yaşayabilsin diye
bu yüzden başkalarının emeğini çaldı
arkadaş olarak meyhanecileri ve fahişeleri seçti
ve zina yapan kadınlardan uzak durdu.

Tanrının adil yasası avını kaybetti.

Blake İsa'nın bütün kutsal emirleri ve ahlâk yasalarını reddettiğine inanmasından dolayı onu mitolojisinin merkezi figürü ve kehanetimsi yazılarının büyük özgürleştiricisi yapar: *"İsa bütünüyle erdemdi ve kurallarla değil, içtepiden hareket etti"*. Gerçekten de Blake için *"Gospel Günahların Bağışlanmasıdır ve Hiçbir Kuralı Yoktur"*.

aklın sahte kelepçeleri

Blake tarihsel maddeci olmamasına karşın, insanların bilinçlerini biçimlendiren egemen ideolojinin gücünü anlama açısından Marx'ı öncelemiştir. Bilinç ve üretim tarzlarının nasıl birbirleriyle yakından ilişkili olduklarını anlamıştır. Egemen kültür tahakkümünü en güçlü kölelik biçimlerinden biri olarak görür: *"aklın sahte kelepçeleri"* demir zincirler kadar gerçektir. Blake sadece politik ve ruhsal otoritenin ezici etkisiyle değil, yanılsama zincirleri yaratan bütün karmaşık din, felsefe ve ahlak üstyapısıyla da ilgilenir.

Felsefede insanlara *"her şeydeki sınırsızlığı"* değil, sadece oranı ve kendilerini gösteren Newton'un egemen rasyonalizmi ve Lock'un ampirizmi vardı. Dinde Voltaire ve Rousseau'nun deizmi, kutsal ve ruhsal olanı dikkate almayan doğal bir din yarattı:

Dalga geç, Dalga geç Voltaire ile, Rousseau ile,
Dalga geç, Dalga geç: her şey nafile!
Rüzgâra karşı kumları fırlatırsın,
Ve rüzgâr kumları geri püskürtür.

Ve her kum bir mücevher olur,
İlahi ışınlarda yansıtılmış;

Geri püskürdüğünde, alaycı gözleri kör eder,
Ama hâlâ İsrail'in yollarında onlar ışıldar.

"Eğer yapabilselerdi, zihinsel savaşı sonsuza dek bastırıp, Fiziksel Savaşı uzatacak, üniversitede, malıkemede ve orduda satılmışlar" olduğunu Blake çok iyi biliyordu. Sanat dünyasında *"Devletin içine bir yok edici tırtıl gibi"* sürünerek giren ressamlar, şairler ve müzisyenler vardı. Ve eğitimde gençlerin sadece vizyonlarını kısıtlamakla kalmayan, onları Sanayi Devriminin yeni fabrikalarında uysal işçiler olmaya hazırlayan pratik eğitim veriliyordu:

Gözlerimi Avrupa'nın okullarına ve üniversitelerine çeviriyorum
Ve orada uluması öfkeden kuduran Locke'un dokuma tezgâhını görüyorum.
Newton'un su çarkları ile yıkanmış: Her ulusun üzerine yığılan
Ağır çelenkler gibi kara bezler: pek çok çarkın acımasız işleyişini görüyorum
Çarkı olmayan çark, zorba dişlileri olan çark
Birbirlerini zorlayarak hareket ederler, cennetteki gibi
Çark içinde çark, özgürlük içinde uyumla ve huzurla dönenlerden değil.

Blake için çarklar Newton'un yönetici ve baskıcı yerçekimi yasalarının simgeleriydi. Ayrıca onlar karanlık, şeytansı fabrikaları döndüren makinaların merkezi parçalarıydı.

Her şeyin ötesinde, Blake Devlet ve Kilisenin kutsal olmayan ittifakının insanlığa yüklediği yozlaştırıcı ve baskıcı

ahlak ile ilgiliydi. Birlikte hile, yalan, ikiyüzlülük, kişisel çıkar, acıma ve gaddarlıkla ilgili ahlaki yasaları yüklendiler. Bu durum gülen ve neşe içindeki *Masumiyet Şarkıları* çocuklarının soğuk ve sefil bir dünyada terk edildikleri *Songs of Experience* (Deneyim Şarkıları)'da açıkça ifade edilir. Şefkatli büyükler zalim buyurucular olmuşlardır. *Aşk Bahçesi*'nde yankılanan çayırlar üzerinde bir Kilise inşa edilir ve doğal içgüdüler ezilir:

Aşk Bahçesi'ne gittiğimde,
Ömrümde görmediğim şeyi gördüm,
Bir kilise yapılmış ortasına
Çayırda oynadığım yerin.

Ve bu kilisenin kapıları kapalıydı
Ve üzerlerine 'Yapmayacaksın' yazılıydı.
Sonra pek çok güzel çiçeğin açtığı
Aşk Bahçesi'ne geri döndüm.

Ve mezarlıklarla dolu olduğunu gördüm
Ve çiçeklerin olması gerektiği yerde mezar taşları
Ve kara cüppeleri içinde papazlar dolanıyorlardı
Ve hazlarımı ve arzularımı bağlıyorlardı dikenli çalılarla.

Bu deneyim dünyasında *Baca Temizleyicisi* çocukların ebeveynleri, *"sefilliğimizin cennetini yapan / Tanrıya ve Papazlarına ve Krala dua etmeye"* gitmişlerdir. Gerçekten de Blake'in *Cennet ve Cehennemin Evliliği*'de açıkladığı gibi: *"Bir tırtıl yumurtalarını bırakmak için nasıl en güzel yaprakları seçerse, rahip de lanetini bırakmak için en güzel hazları seçer"*.

Brethren of Free Spirit gibi Blake de ruh saflığı için her eylemin saf olması gerektiğini düşünür.[1] Onlardan farklı olarak, Blake öğretisini dar bir seçkinler grubuyla sınırlamaz. Çünkü bütün insanların doğal arzularının olumlu ve sağlıklı olduğuna inanır. Sadece doğamızın bilinçdışı ve içgüdüsel yönünün isteklerini tanımakla kalmaz, ayrıca enerjiye en yüksek değeri verir : *"Enerji Sonsuz Hazdır"*. Blake için eylemi engelleyen her şey kötüdür; akla yönelttiği en büyük eleştiri onun enerjiyi bağlamaya çalışmasıdır. Cinayet ve hırsızlığı bile *"bir diğerini engelleme"* olarak tanımlamıştır. Bu yüzden iyi olan tutkuları bastırmamaya çalışandır; gerçekten Blake'e göre cenneti ortaya atanlar *"Zekâları olmadığı için Kendilerine Ait Tutkuları olmayanlardır, yaşamlarını yoksulluk ve her çeşit zalimlik sanatıyla diğer insanların yaşamlarını engellemekle, yönetmekle harcarlar. Vah, vah, vah siz ikiyüzlülere"*

Ancak Blake bu kadarla kalmaz. Bastırma ile saldırma arasındaki yakın bağı görerek William Reich'ı öncelemiştir: *"Savaş Köleleştirilmiş enerjidir"* der. *Cennet ve Cehennemin Evliliği*'ndeki Blake'in şeytansı bilgeliğinin merkezinde bu derin sezgi yatar. Blake *"bir bebeği beşiğinde öldürür öldürmez dadı arzularını eyleme dönüştürmedi"* diye yazdığı zaman, bastırılmış arzuların bir kişiyi sürekli olarak zalim ve yıkıcı yapabildiğini anlatmak ister. Blake'e göre *"Arzulayıp da eylemeyen, hastalık üretir"*. Bu simgesel anlamda, Blake pek çok cinayet işlediğini kabul etmiştir.[2] Kendiliğinden kızgınlığın uysallaştırılmış akıldan daha iyi olduğundan yola çıkar: *"Gazap kaplanları eğitim atlarından daha bilgedir"*. Blake'in *A Poison of Tree* (Bir Zehir Ağacı)'de önerdiği gibi eğer kızgın-

lığımızı bastırırsak, öfkemiz tuhaf bir meyve üretebilir:

Arkadaşıma kızgındım:
Öfkemi söyledim, öfkem geçti.
Düşmanıma kızgındım:
Öfkemi söylemedim, öfkem arttı.

Ve korkular içinde öfkemi suladım,
Gece ve Gündüz gözyaşlarımla;
Ve gülücüklerle güneşlendirdim,
Ve yumuşak yalancı dolaplarla.

Ve gece ve gündüz öfkem büyüdü,
Parlak bir elma verinceye dek;
Ve düşmanım ışıldadığını görünce,
Ve Benim elmam olduğunu anladı.

Gece örtünce kutbu:
bahçeme gizlice giren düşmanımı
sabahleyin ağacın altında yatıyor
görmek beni memnun etti.

Eylemi engellemek nasıl kötüyse, tersi de o kadar doğrudur: bütün eylemler erdemdir. Bu nedenden dolayı, *"Gençlikteki Aşırılık Yaşam için Gereklidir"*. Her şeyin ötesinde, Blake bunu cinsel arzuya uyguladı:

Bir eşte fahişelerde her zaman
bulunanı arzularım –
Tatmin olmuş arzunun ifadesi.

Pembe dudaklar ve alevli saçların üzerine
Perhiz kum serper,
Fakat tatmin edilmiş arzu
Yaşamın ve güzelliğin meyvalarını diker oraya.

Blake cinsellik konusuna çok mütevazı bir yer vermez. Aksine, ruhsal yaşamda libidonun merkezi önemini kabul eder.[3] Blake enerjinin altüst edici doğasını anlamak bakımından Nietzsche'yi öncelemekle kalmaz, ayrıca Reich gibi sınırsız arzuyu serbest bırakacak cinsel ve politik bir devrim ister. Serbest aşkı savunur ve bir kadınlar topluluğu fikrini gönlünden geçirir. Blake'in bilinen gizemciliği bu yüzden zamansız ve soyut değildir; cinsel zevki ima eder ve barındırır. Gerçekten Blake için akıl ile beden, zihin ile arzu arasında ayrım yoktur, çünkü *"Düşünce Eylemdir"*.

notlar:
1– Cohn, *The Pursuit of the Millennium*, op. cit.., ss. 173, 178.
2– Wilson, *The Life of William Blake*, op. cit, s. 72.
3– Raine, *Blake and Tradition*, op. cit.,I, s. 212.

mevcut toplum

Blake arkasında Edmund Burke'nin 'safsatacılar, ekonomistler ve hesapçılar' çağı olarak adlandırdığı dönemin İngiltere'sinin en lanetli resimlerinden birini bırakmıştır.[1] Kâr amaçlı kapitalist girişim sadece sanayi devrimini ateşlemekle kalmamış, Amerika ve Hindistan'da emperyalist fetihlere de yol açmıştır. Fakat Blake yeni yetişen kapitalistler kuşağının kendi mezar kazıcıları olduklarını söylüyordu, çünkü *"İmparatorluklar Ticari oluncaya kadar gelişirler ve sonra ülke dışına dört rüzgâra doğru dağılırlar"*. Paine uzun dönemde ticaretin yararlı olacağına inanırken, Blake ticaretin hem sanat hem de imparatorluk açısından yıkıcı olacağını düşündü. Paraya olan aşırı ilginin insanı batan bir güneşte sadece altın bir para görebilen bir sefile dönüştürerek, ruha felaket getireceğini anladı. Blake'e göre *"Her türlü zevk için para yararsızdır"*. Aynı zamanda gönüllü yoksulluğu da yüceltmedi -yoksulluğun *"budala asası"* olduğunda diretti ve çalışmasının karşılığında *"adil ücret ve orantılı değer ve genel talep"* istedi. Sonuçta herkesin ihtiyacına göre alacağı, paranın olmadığı bir dünya düşledi: *"Senin Krallığında herkese ait olan Parayı veya Ücreti veya Vergiyi kaldırarak, Bize hakkımız olan Ekmeğimizi ver"*.

Blake yaşamını bir zanaatkâr olarak kazandı ve Sanayi

Devriminin başlangıcına tanıklık etti. Sanayi Devrimi insanları yeni fabrika sistemi içinde dişlilere dönüştürmekle kalmadı, aynı zamanda İngiltere'nin yeşil ve güzel toprağını da kararttı. Zanaatkârlarla, hünerlerini kullanım dışı bırakan yeni teknolojiye duydukları düşmanlığı paylaştı. Fabrikadaki işçilerin doğadan, birbirlerinden ve emeklerinin ürünlerinden yabancılaşmalarını gördü. Yeni iş bölümü kafa ile beden, Zihinsel ile fiziksel çalışma arasındaki bölünmeyi daha da arttırdı ve bütünsel kişiliğin sadece bir kısmının kullanılmasına yol açtı. Sonuçta insanlığın içindeki 'İlahi İmge' öylesine bozulmuştur ki çoğu zaman Blake'e şöyle görünür:

Zulmün bir İnsan Yüreği var,
Ve Kıskançlığın bir İnsan Yüzü
Dehşetin İlahi İnsan Biçimi
Ve Gizliliğin İnsan Giysisi.

İnsan Giysisi dövme Demirdir
İnsan Biçimi ateşli bir demirci Ocağı
İnsan Yüzü kapalı bir Fırındır
İnsan Yüreği onun doymak bilmez Boğazı.

Sanayileşmenin etkisiyle ulus giderek zengin ile yoksul, kent ile kır olarak bölünmeye başladı. Blake proto-Marksist terimleri kullanarak kapitalistler ve işçilerden söz etmemesine karşın, toplumda büyüyen sınıfsal bölünmeleri gördü. Zengin ve fakirden sözetti ve ortaya çıkan bir *"Orta Sınıf"*ın gerçekliğini kabul etti. Israrla kendisini *"Halk"* ile bir tuttu.

Avrupa'daki 750 bin kişiyi barındıran ilk kent olan Londra'da yaşarken, sınıf çatışmalarının etkilerine doğrudan tanıklık etti. Onun en etkileyici kısa şiiri *London*'da bu büyük şehir, yitik masumiyet kenti olarak gözükür:

Kiralık Thames ırmağının aktığı yerin yakınında
Kiralık caddeleri dolaşıyorum
Ve karşılaştığım her yüzde işaret,
Zayıflığın işaretleri, hüznün işaretleri.

Her insanın her çığlığında,
Her çocuğun korku dolu çığlığında,
Her seste, Her yasakta,
Aklın sahte kelepçelerini işitiyorum.

Nasıl da baca temizleyicisinin ağlayışı
İftiracı kiliseyi dehşete düşürüyor;
Ve talihsiz askerin iç çekişi
Saray duvarlarının aşağısında kan içinde akıyor.

Oysa geceyarısı caddeleri içinden işitiyorum
Nasıl da genç Orospunun lanetinin
yeni doğmuş bebeğin gözyaşlarını kuruttuğunu
Ve evlilik tabutunu hastalıklarla mahvettiğini.

Sokaklar ve Thames dolandırıcılık ve vurgunculukla kirlenmiştir. Yurttaşlar bireysel çıkarlar, ikiyüzlülük , sahtekârlık ve aklın sahte kelepçeleriyle kuşatılmışlardır. Kilise işçilerin acıları karşısında kayıtsız kalır ve monarşi doğrudan savaşın sorumlusudur: *"talihsiz askerin iç çekişi / Saray*

duvarlarının aşağısında kan içinde akıyor". Sevgisiz evlilik kurumu sadece fahişelik ile değil, ölümle de ilişkilendirilir. Bütün bir şiir acımasız ve aç gözlü bir ahlakı onaylayan devletin baskıcı kurumlarına gösterilen kızgınlıktır. Fakat Blake yaşamı bir cehennem olarak betimlerken Londra'yı içerden tümel değil, tikel bir insani durum olarak tanımlar.[2] Kilisenin değersiz sadakalar dağıttığı Kutsal Perşembe'de şöyle sorar:

Görülecek kutsal bir şey mi
Zengin ve bereketli bir ülkede
Soğuk ve tefeci elle beslenen
Bebeklerin sefilleştiğini.

Fakat Blake vizyonunu sadece Londra hatta İngiltere ile sınırlamaz. 1794'de *Europe*'da bütün bölge bir hapishane olmuştur:

Her ev bir sığınak, her insan bağlı: gölgeler spectreler ile doludur
Ve pencereler demirin lanetleriyle örülmüş:
Kapıların üzerinde "Yapmayacaksın" ve bacaların üzerinde "Korku" yazılıdır:
Boyunlarından demir halkalar ile duvarlara bağlanmış yurttaşlar,
Kurşun gibi ağır pırangalar içindeki varoş sakinleri,
Ağır ağır yürürler; Köylülerin kemikleri yumuşak ve eğri

Gücü elinde tutanlar kurallarını zorla kabul ettirirken acımasız davranırlar. *The Songs of Los* (Los'un Şarkıları)'da devrimci Orc'un "düşünce-yaratan ateşleri" ile tehdit edil-

dikleri zaman, Krallar halkın başını ezmek için kıtlık ve hastalık isterler:

Kral çalılıktan kıtlık
Ve papaz bataklıktan veba istemeyecek mi?
Kısıtlamak, korkutmak, zayıflatmak için
Dağ ve oba sakinlerini,
Bol yiyecekli refah günlerinde
ve nefis şarkılı gecelerde.

Meclis üyesi emekçilerin üzerine
yoksulluk engeli koymayacak mı?
emeğin ücretini belirlemek,
alegorik zenginler üretmek için.

Ve insanların özel danışmanları
Şehirde yangın isterler
Saadet ve şehvet gecesinde
duman tüten yıkıntı yığınları için.

İnsanı yolundan çevirmek,
Çocuğu döl yatağından uzak tutmak,
Şehrin ekmeğini kesmek için,
Ki geriye kalanlar boyun eymeyi öğrenebilsinler diye.

notlar:

1– Edmund Burke, *Reflections on the Revolution in France*, ed. Conor Cruise O'Brien (Harmondsworth: Penguin, 1969), s.170.

2– Thompson, 'London', *Interpreting Blake*, op. cit., ss. 200-1

özgür toplum

Çağdaşı olan dünyayı kıyasıya eleştirmesine karşın, Blake ümitsizliğe kapılmaz. Alternatif bir değerler sistemi önerir ve hem özgür hem de tatmin edici yeni bir toplum yaratmanın mümkün olacağına inanır. Yapılacak ilk şey baskıcı dini, sevgisiz evliliği ve savaşı ortadan kaldırmaktır. *An ancient Proverb* (Eski bir Atasözü) şöyle der :

Çıkar at bu uğursuz kiliseyi:
Çıkar at bu evlilik tabutunu:
Çıkar at bu kan adanını:
Eski lanetten tümüyle kurtulacaksın .

Blake kapsamlı ve katı ahlak kuralları geliştirmez. Brethren of Free Spirit gibi Blake de İlahi İnsanlığın günahsız olacağını önerirken geleneksel iyi ve kötü tanımlarının ötesine geçer.[1] Bir antimonist ve anarşist olarak, ahlak kurallarını reddettiği , on emri ihlal ettiği için İsa'ya hayrandır. Bununla birlikte, Blake'in temel değerleri yazılarında ortaya çıkar. Değeri zenginliğe, mertebeye ve zekâya bakmaksızın her kişinin anlayabileceği kadar yalın ve yücedir.

İsa, Blake'in en çok değer verdiği şeylerin simgesidir : bağışlama, enerji ve yaratıcılık. Blake mitolojisinde İsa'ya kendi yıkıcı ve devrimci amaçlarına göre biçim verir ve

İsa'nın bütün hiyerarşileri ve zorbalıkları reddettiğini ileri sürer :*"Cennetin Krallığı Yeryüzü Egemenliğinin doğrudan olumsuzlanmasıdır"*. Komşuyu sevme altın kuralındaki İsa'nın öğretisinin özeti bile çok katı olarak uygulanabilir : *"Altın Budala oluncaya kadar Altın Kuralı gözlemişti"* diye yazar Blake. Blake için Hıristiyanlığın anahtarı cezalandırma işleminde değil, bağışlamadadır: *"Gospel Günahların Bağışlanmasıdır ve Hiçbir Ahlak Kuralına sahip değildir"*.

Blake yaşama stoacı ve baskıcı yaklaşımlara topyekün karşı çıkar; Lavater'e düştüğü dipnotunda *"Gerçek Hıristiyan felsefesinin en has Epikürcülüğü ve en yüksek miktarda tat almayı öğrettiğini"* belirtir. Hem duygusal hem de zihinsel hazzın isteklerini kabul ederken, Blake en yüksek zevk derecesinin yaratıcı enerjiden geldiğine inanır: *"Enerji Sonsuz Hazdır"*. Blake *"İmgelemin İlahi Sanatlarını uygulamak için beden ve aklın özgürlüğü"*nden başka bir Hıristiyanlık ve İncil tanımaz.

Blake katı ahlak kuralları geliştirmeyi kabul etmediği gibi, özgür bir toplum taslağı oluşturmaya da yanaşmaz. Fakat özgür bir toplumun hangi doğrultuda gelişebileceğini söyler. Yaşamının erken döneminde Amerikan ve Fransız Devrimleri deneyi onu umutla doldurmuştur. *Masumiyet Şarkıları*'nda şeylerin nasıl olabileceğini betimler: şefkatli büyükler yankılanan çayırlarda oynayan çocuklarla ilgilenirler; baca temizleyicisi çocuklar güneş altında gülüşüp oynarlar; siyah ve beyaz çocuklar birbirlerini sever ve sayarlar; binlerce küçük kız ve erkek çocuk akıllı koruyucular eşliğinde şarkı söylerler. Her şey çocuk neşesidir. Blake *İlahi İmge*'nin insanlık ile parlayacağına inanır.

Çünkü insan yüreği var Rahmet'in,
Merhamet'in, insan yüzü:
Ve Aşk'ın, kutsal insan sureti,
Ve Huzur'un, insan giysisi.

Demek ki dua eden her insan,
Her iklimde, sıkıntılı vaktinde,
Kutsal insan suretine dua eder
Rahmet Merhamet Huzur ve Aşk'a..

Iki yıl sonra *French Revolution* (Fransız Devrimi) (1791)'da Blake yeryüzü cennetinin gerçekleşmesini dört gözle bekler :

"Sonra Fransa'nın vadileri askerlere seslenecek :
'Kılıcınızı ve tüfeklerinizi yere atınız,
Ve koşup kucaklayınız uysal köylüyü'. Fransa'nın soyluları işitecek ve ağlayacaklar
"Terörün kızıl cübbesini, zulmün tacını ve hürmetsizliğin ayakkabılarını çıkaracaklar
"Perişan dünyadan savaşın kemerini çözecekler; Sonra gürleyen bulutunda papaz
"Yeryüzüne eğilip, vadileri kucaklayıp ve elini sabanına koyarak ağlayacak.
"Diyecek ki 'artık sizi lanetlemeyeceğim, şimdi sizleri kutsayacağım."

Fransa'daki Devrim dehşete dönüşürken bile, Blake *Cennet ve Cehennemin Evliliği*'ni devrimin ateşli ruhunun doğduğu "'Bir Özgürlük Şarkısı" ile bitirebildi. Blake kıskanç kralı devi-

rir ve taşlaşmış yasayı parçalayıp, haykırır : *"İMPARATORLUK YOK ARTIK! VE ŞİMDİ ASLAN VE KURT YİTECEK"*. Koro cinsel ve toplumsal özgürlük zamanını önceden bildirir :

Ölümcül siyahlara bürünmüş, kısık sesli şafağın kuzguni rahiplerinin, hazzın oğullarına lanetler yağdırmasına artık izin vermeyin. Ne onun kabul görmüş ihvanı –ki tiran, özgür der ona– sınır koysun ne de çatı çatsın. Ne de solgun dinsel kösnüllük, arzulayan ancak eylemeyen bakireliği çağırsın!

Çünkü yaşayan her şey Kutsaldır.

Otorite ve zorbalık simgesi huysuz ve sıkıcı Urizen'in yerini *"fabrikadan köleler ile birlikte çalıştığı yerden"* yükselerek haz ve özgürlük içinde, çıplak ve kolları açmış dans edecek olan Albion alacak.

Visions of the Daughters of Albion (Albion'un Kızlarının Vizyonları)'da Blake katı ataerkil kurallarıyla aklı ve bedeni birbirinden ayıran, kadın ile çocukları sahip olunacak nesnelere dönüştüren *"hatalı şeytanı"* sona erdirecek cinsel ve politik bir devrim ister. Dağ rüzgârı kadar özgür olmak, sevgiyi ve sonsuz hazzı yakalamak için yaratım bütünselliğini arzular. Aynı yıl bir not defterine özgürlük sevgisini ve yaşam andını şöyle özetlemektedir :

Kendisini bir hazza bağlayan
Yok eder kanatlı yaşamı
Oysa haz uçarken hazzı öpen
Yaşar sonsuzluğun gündoğumunda .

Ne yazık ki tarihsel gelişmeler Blake'in hemen olacak bir devrim beklentisine girmesinin yanlış olduğunu kanıtlamıştır.

İngiltere Fransa'ya savaş açınca Kilise ve Devlet partisi zaferi kazanır. Yüzyılın sonuna kadar Blake ve Godwin özgürlükle birlikte aynı mezarı paylaştılar. Blake *Songs of Experience* (Deneyim şarkıları)'nda korkunç şeylerin nasıl oluştuğunu betimler. Fakat yaşama trajik bakmasına karşın hala Kudüs'ü yeniden inşa etme ve insanlık ile toplum arasındaki bölünmeyi sona erdirme umuduyla yaşamaktadır. Karanlık zamanlarda ve didişme zamanlarında İlahi İmgeye sıkıca sarılır. Bir devrim çağında doğmuş olması nedeniyle, özgür bir toplumdaki daha yüksek bütünsel kişi birleşiminin masumiyet ile deneyim, özgürlük ile otorite, akıl ile imgelem arasındaki diyalektikten oluşacağına dair güvenini asla yitirmez.

Fransa ile savaşa başladıktan sonra çıkarılan Pitt'in 'Ağız Tıkama Yasaları' ,en ılımlı radikalleri avlamaya hazır Kilise ve Kral takımı ile Blake 1798 yılında İncili savunmanın bir insanın yaşamına mal olacağını anladı. *"(Devletin)Canavarı ile (Kilisenin) Fahişesinin başına buyruk yönettikleri"* bir zamandı diye yazar. Ancak Blake sessiz kalmaz. Onun yerine, ihtiyatlı ve el altından propaganda yapmak için gizli bir dil geliştirmiş olan İngiliz Devriminin Ranter'larıyla aynı yolu seçer.[2] Paine'nin "sözcüğün Basstille'i" diye söz ettiği değişmez anlamları olan dilin zorbalığının farkındadır ve düşüncelerini kendi simgeleriyle açıklayabileceği özel anlamlı bir dil yaratmaya çalışır.[3] Bu yüzden sansür ve cellattan kaçmak için devrimci ve özgürlükçü iletisini kehanetimsi alegoriler içinde gizler. Dil ve mitolojisinin anahtarlarını bulmak için çaba gösterenler açısından Blake'in iletisi yeterince yalındır. Bütün karmaşık simgelerine ve kehanetimsi yazılarının puslu retoriğine karşın Blake'in Kudüs'ü dinsel bir fantazi veya politik bir ütopya değil, bir gün yeryü-

zünde gerçekleşeceğine inandığı özgür bir toplum vizyonudur.

The Book of Urizen (1794)'de ilk kez Blake, Yaratıcının Akıl Tanrısı Urizen olduğu, maddi dünyanın ve insanlığın yaratılışına dair kendi mitini geliştirir. Bu kitap İnsanın Düşüşünün en yalın öyküsünü anlatır. Blake'in düşüncesinde merkezi figürü oluşturan ve şiirsel deha veya imgelemi temsil eden Los da Yaratılış'ta yer alır. Los'tan kendi Emanation'u onun dişil karşılığı Enitharmon ortaya çıkar. Ancak dünya, insanlığı dinin ağı ile bağlamaya çalışan zorba Urizen'in sonsuz yönetimi altında kalmaz, çünkü Los ve Enitharmon'un çocuğu isyanın ruhu Orc'tur. *The Book of Los* (1795)'da mit güneşi yaratan ve Urizen'i maddi dünyayı yaratmaya zorlayan, böylelikle yenilebilmesi için onu sınır koymaya ve eylemeye zorlayan Los ile devam eder. *The Book of Ahania* (1795)'da Urizen kendi Emanation'ını veya Hazzını kovar. Bu tema *Europe*'da devam eder : Egemenliğini dünya üzerinde kabul ettirmiş Enitharmon tarafından ilan edilen İngiltere ile Fransa arasındaki savaşın gelişiyle ilgili *A Prophecy* (Bir Kehanet) (1794). Fakat korkunç Orc hâlâ gelecek devrimi beklemektedir : *"Ve kızıl Fransa'nın üzüm bağlarında onun öfkesinin ışığı gözüktü!"*.

Kendisini giderek daha fazla kehanetimsi yazılarının karmaşık alegorileri ile ifade etmesine karşın, Blake'in özgürlükçü vizyonu önceki kadar parlak ışıldamaya devam eder. Şık retoriğinde, Kudüs'teki Sonsuz Gospeli getirecek Mahşer Günü ile ilgili olarak, Gnostik mezheplerin vahiysel dili ile devrimi sunmuş olabilir, ancak ahlaki, cinsel ve toplumsal özgürlüğün yüceltilmesi önceki kadar güçlü ve çoşkuludur. 1795 ile 1804 yılları arasında yazılmış *Vala or Four Zoas* kehanetimsi kasvet ile doludur, ancak sonunda Los ile Enitharmon Kudüs'ü inşa eder.

Kıyamet borazanının sesiyle:

Kralların tahtları sarsılır, kaftanlarını ve taçlarını kaybetmişler,
Yoksullar kendilerini ezenleri yere serer, hasata kalkarlar
Çıplak savaşçılar hep birlikte deniz kıyısına doğru koşarlar
Şimdi özgür bırakılmış binlerce kölenin önünde titreyerek:
Onlar kış sürüleri gibi, yapraklarını dökmüş orman gibidirler:
Ezilenler rüzgar gibi peşlerinde, kaçacak delik yok.

Blake cennet ile cehennem, masumiyet ile deneyim, zihinsel ile fiziksel savaş arasındaki kaçınılmaz kavgadan Kudüs'ün inşa edilebileceğine inanır. İngiltere'de radikal politik umutların en düşük olduğu 1804 ile 1808 yılları arasında *Milton*'a yazdığı önsözde Blake şöyle seslenir:

Uyanın, Ey Yeni Çağın Genç İnsanları! cahil satılmışlara karşı koyun!
Çünkü Orduda, Mahkemede & Üniversitede
yapabilseler şayet, sonsuza dek zihinsel savaşı bastırıp
bedensel savaşı uzatacak satılmış insanlar var.

Kendisini yeniden zihinsel ve toplumsal kavgaya adadığını ilan eder:

Bırakmayacağım zihinsel kavgayı
Ne de avcumda uyuyacak kılıcım
Kudüs'ü inşa edene dek
İngiltere'nin yeşil ve güzel toprağında

Milton Kudüs çocuklarının kölelikten korunacağına dair ke-

hanette bulunur. Çocuklar Şeytanın, Bencilliğin, doğal din yaratıcının ve tutkulara gem vuran ahlak yasaları koyucusunun zorba yasalarından özgür kılınacaklardır. Ancak sonsuz insanı özgür kılmak için ilk önce insanın kendini incelemesi ve insandaki uslamlama gücünün olumsuzlanması gerekecektir. Esinlenmiş insan Milton, şöyle söyler :

"Bir Olumsuzlama var, ve bir Karşıtlık var:

"Karşıtlıkları kurtarmak için olumsuzlama yok edilmelidir.

"Olumsuzlama Spectre'dir, İnsandaki Uslamlama gücü:

"Bu yanlış bedendir, Ölümsüz ruhumun üzerindeki bir toz tabakası

"Her zaman ertelenmesi ve yıkılması gereken bir Bencillik.

"Öz sınama ile Ruhumun yüzünü temizlemek,

"İnsanca olmayandan arınmak üzere Yaşam Sularında yıkanmak için,

"Benliğin yıkımına ve esinin görkemine ulaşırım,

"Kurtarıcıya inanarak Rasyonel gösteriyi reddetmek için,

"Esinin yardımıyla Belleğin çürümüş paçavralarından kurtulmak için,

"Bacon'ı, Locke'u ve Newton'u Albion'un örtüsünden uzaklaştırmak için,

"Kirli süslerini çıkarıp ve onu imgelem ile kuşatmak için,

"Esin olmayan her şeyi şiirden uzaklaştırmak için,

"Ki artık deliliğin lekeleri ile dalga geçmeye cesaret edemesinler

1820'de tamamlanan Blake'in büyük son açıklaması *Jerusalem*'de Kilise ve Devlet baskısı en sonunda reddedilir. İnsanlık kendi ilahi gizil gücünü anlar, huzur ve sevgi içinde yaşar. Bir la-

net olarak kabul ettirilmiş ahlak yasası artık geçerli değildir. Cinsiyetler arasındaki bölünme sona erer ve İlahi İmgenin mührünü taşıyan Sonsuz İnsan Amazonlardan Sibirya'ya kadar gururla dolaşır. Blake her kişinin içinde Kudüs'ün olduğunda ısrarlıdır :

"Büyük sonsuzlukta, her tekil form kendine ait olan ışığı yayar veya çıkarır,

Form Kutsal vizyondur ve Işık onun giysisidir. Bu her insandaki Kudüs'tür,

Karşılıklı bağışlanmanın bir otağı ve tapınağı, Erkek ve Dişi giysileri.

Ve Albion çocukları arasında Kudüs'e Özgürlük denir."

İlerlemiş yaşlarında Blake'in devrimci görüşleri onu toplum dışı biri durumuna getirir. Tory İngiltere'sinde bir cumhuriyetçi ve anarşist olarak kendisini pek evinde hissetmez. Godwin ve Hazlitt dışında kuşağının bütün radikalleri ölmüş veya yollarını yitirmişlerdir. 1827'de bir arkadaşına *"Fransız devriminden beri İngilizler Birbirlerinin yerine geçebilecek İnsanlar oldu, bu benim onaylamayacağım bir mutlu Anlaşma durumu"* diye yazar. Aynı yıl Thornton'un *New Translation of the Lord's Prayer*'ına yazdığı notlarında kendi ayin kitabını önerir. İmgesel dünyasının bütün karmaşıklığına ve gündelik yaşamdan yabancılaşmasının derinliğine rağmen, bu notlar Blake'in hâlâ yeryüzü için ekonomik adalet ve toplumsal özgürlük istediğini göstermektedir. Kapitalist sömürünün (Ücret), baskıcı ahlakın (Şeytan), ve politik otoritenin (Sezar) sona ermesi için dua etmeyi sürdürür. Tanrıya değil, İsa'ya dua ederek şöyle der :

"Parayı ya da Vergiyi, Değeri ya da Ücreti kaldırarak, bu Sonsuz Günde bize hakkımız olan Ekmeğimizi ver, çünkü

aramızda her şeyimizi paylaşırız. Her şeyin, insanın hizmetçisi olan tanrı kadar yaşama hakkı vardır. Kendi utancında tükenebilsin diye, onun hükmü bağışlama olacaktır.

Bizi Cimrilikle, Şeytan'ın Krallığında bırakma; Bizi Doğal İnsan ve [kelimeler okunamıyor] *krallığından özgür kıl.*

Çünkü krallık, güç ve şeref sana aittir, Sezar'a ya da Şeytan'a değil. Amin"

Blake'in kehanetimsi vizyonu sadece ruhsal bir Yeni Çağ vizyonu değildir. Onun cennet görüşü onsekizinci yüzyıl Londra'sının güneşli kıyılarında ve Sussex kıyısının tepelerinde, gökyüzünde ve denizinde kökenini bulur.[4] Blake şüphesiz bir vizyonerdir, ancak gizemcilik ile toplumsal radikalizmi ve sağduyuyu biraraya getirir. Her şeyden çok ekmeğe, müziğe ve çocuk kahkahasına değer verir. İdeal güzelliğin betimlenmesi için hakça bir ücret talep eder. Kendinden önceki Brethren of Free Spirit ve Ranter'lar, kendi zamanındaki Godwin ve kendinden sonraki Kropotkin gibi Blake'in vizyonu da geleneksel politikaları ve iktidar kavgasını aşmış ve her bireyin "kendi Evinde Kral ve Rahip" olmasını sağlayan özgür bir toplumdur. Karşılıklı yardımlaşmaya dayalı bir toplumdur, çünkü *"Kardeşlik Dindir"* ve tam bir tahammüle dayalı bir toplumdur, çünkü *"Evrensel Hoşgörü olmaksızın Özgürlük neye yarar?"*. Kişisel özerklik ile gönüllü işbirliğini birleştirerek, komünal bireyselliğin gelişmesine izin verecek bir toplumdur. Erkek ve kadın cinsel eşitlik içinde bulunacak ve serbest aşkı yaşayacaklardır. İnsan ilişkileri artık para bağı ile aşınmaya uğramayacaktır. İşçiler emeklerinin ürününü alacak ve hep birlikte yeryüzü meyvelerinin tadına varacaklardır. İnsanlar kendi yaratıcı doğalarını gerçekleştirebilecek ve *"İmge-*

lemin İlahi Sanatları"nı uygulamak için özgür olacaklardır.

Blake çarpıcı biçimde doğa ile uyumlu özgür bir toplumdaki dönüşmüş insanlığı betimlerken, bu betimleme bir ütopyacı düş veya gizemci fantezi değildir. "*İnanılması mümkün olan her şey hakikatın bir imgesidir*" diye hatırlatır ve ekler: "*Hakikat asla anlaşılması ve inanılması için dile getirilemez*". Bir vizyoner olabilir, fakat edilgen bir hoşnutsuzlukla yetinmez. Dünyayı kendi tarzıyla yorumlamakla kalmaz, onu değiştirmek de ister.

Blake kuram ile pratik arasında sığ bir ayrım yapmaz, çünkü "*Düşünce Eylemdir*". Bununla birlikte derhal özgür bir toplum gerçekleştirmeye başlanabileceğine inanır. Değişimi başlatıcı bir devrim veya İlahi bir mücadeleyi beklemek gereksizdir. Herkes kendi yaşamını değiştirerek toplumu değiştirmeye başlayabilir: "*Bir birey Yanlışı reddedip Gerçeği kucakladığı zaman, Mahşer Günü bu bireyde karar kılacaktır*". Eğer algının kapıları temizlenirse, her şey olduğu gibi sınırsız, canlı ve kutsal olarak görülecektir. Blake politik olanın kişisel olduğuna inanır ve toplumun topyekün dönüşümü için çalışırken bile gündelik yaşamda bireysel isyanı gerekli bulur.

Blake kendi zamanında gerçek bir içsel sürgünde yaşayan bir toplumdışı, bir eksantrikti. Kendi açısından, bütün vizyonerlerin deli olduğu düşünülen "*İmparatorluk veya Vergi*" devletinde yaşadı. Fakat Blake'i yaşadığı Devrim Çağının merkezinde ve İngiliz romantizminin anahtar figürü olarak görüyoruz.

Günümüzde, bütün dünyayı düşünülemeyecek kadar kötü bir duruma sokmaya çalışan, birbiriyle savaşan Ulus Devletleriyle birlikte, geçmiştekine çok benzer bir dünyada yaşamayı sürdürüyoruz. Duygunun denetlemediği ve imgelemin bilgilendirmediği araçsal akıl serinkanlılıkla insanlığın topyekün imha-

sını ve yeryüzünün tamamen yıkımını tasarlıyor. Makine kendi içlerinde, birbirlerinden ve doğadan bölünmüş insanlara hâlâ tahakküm etmeyi sürdürüyor. Ve Urizen'in ajanları hâlâ serbest.

Bu nedenden dolayı Blake'in iletisi her zamanki gibi etkili ve geçerli olmaya devam ediyor. Blake dürtülerine göre hareket eden ve kendileri için ressam, kral ve rahip olan tamamen gelişmiş bireylerden oluşmuş bir özgür topluluk vizyonu sunmaktadır. Kendi zamanında ihmal edilmiş, sonraki kuşaklarca çarpıtılmış Blake'in güneşi sanayi-sonrası yaklaşırken yükselmeye başlıyor ve özgürlük aşkı her gün daha da güçleniyor.

notlar:

1- Cohn, *The Pursuit of the Millenium*, op.cit, s. 173

2- A.g.e., s.296.

3- Olivia Smith, *The Politics of Language 1791-1819* (Oxford: Claredon Press, 1984), s.139

4- Erdman, *Blake*, op.cit., s.3

Bir şair, ressam, oymacı ve düşünür olan William Blake,
hayattayken ihmal edildi ama ölümünün ardından
farklı akımlara temel olacaktı.
Delinin biri, gizemci, sıra dışı, peygamber
ve proto-Marxist gibi ünvanlar aldı,
İngiliz romantizminin önemli kişiliklerinden biri olarak alkışlandı.
Blake'in düşüncelerini, felsefesini,
var olan toplum ve kültür üzerine eleştirilerini
ve özgür dünya görüşünü içeren bu kitapta
Peter Marshall, eski dostumuzu modern anarşizmin
ve sosyal ekolojinin öncüsü olarak sunuyor.
Onun sembolizmini ve mitolojisini
puslu sıradağların ardında parlayan bir ışık olarak ortaya koyuyor.

Yaşadığı devrimler çağında
herkes din adamı veya kral olmayı isterken,
"yaşayan her şeyin kutsal olduğunu" gören William Blake,
özgür bir adam olarak kalmayı tercih edecekti.

AKBN 97-07-05-51-1550-Q-WB